

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
POBOČKA V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

BRNO 1967

HROB ZE STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ V OTNICÍCH

Okres Vyškov

JAROSLAV TEJRAL

Počátkem května 1966 upozornil J. Rafaj na nález kostrového hrobu na katastru obce Otnice. Hrob byl zjištěn při stavbě rodinného domku u cesty, vedoucí z návsi ke škole. Kostra ležela v poloze naznak, avšak byla stavebními pracemi značně porušena. Z inventáře hrobu se zachovala menší nádobka hrncovitého tvaru, vyrobená na rychle rotujícím hrnčířském kruhu z jemného písčitého materiálu. Povrch je drsný, barva střepu tmavošedá. Nedaleko od nádoby ležel trojdílný kostěný hřeben s trojúhelníkovitým týlem, zdobený krokvicovitými motivy.

EIN GRAB AUS DER VÖLKERWANDERUNGSZEIT IN OTNICE

Bezirk Vyškov

Im Mai 1966 machte F. Rafaj auf den Fund eines Skelettgrabes im Kataster der Gemeinde Otnice aufmerksam. Das Grab enthielt ein kleineres, auf der Drehscheibe hergestelltes Gefäß und einen beinernen Kamm.

KERAMIKA Z OBDOBÍ STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ Z NIVNICE

Okres Uherské Hradiště

JIŘÍ PAVELČÍK

Terénní úpravy při adaptaci bývalého dvora na pálenici n. p. Fruta v Nivnici (okres Uherské Hradiště) narušily dnes již blíže nedefinovatelné objekty. Dělníci zachránili střepový materiál, z něhož se podařilo rekonstruovat jednu celou situlovitou nádobku s vysoko posazenými plecemi a nízkými válcovitým hrdlem a zlomky dvou podobných. Keramika se typologicky hlásí do okruhu nádob „pražského typu“. Zpracování materiálu a modelace jasně ukazují, že je musíme začlenit k oné skupině tvarů, s nimiž se setkáváme v „germánských“ hrobech období stěhování národů, jak naposledy konstatovala Z. Trnáčková.¹

Poznámka:

¹ Zora Trnáčková, K datování kostrového hrobu ze Slížan na Moravě. PA LII/1961, s. 442–449.

KERAMIK AUS DER VÖLKERWANDERUNGSZEIT AUS NIVNICE

Bezirk Uherské Hradiště

Bei Adaptionsarbeiten in der Brennerei des VEB Fruta gewann man aus gestörten Objekten Keramik vom „Prager Typus“, die jener Gruppe angehört, welche die germanischen Skelettgräber aus dem 5. Jahrhundert begleitet.

PŘEDBĚŽNÁ ZPRÁVA O VÝZKUMU SLOVANSKÉHO HRADISKA V MIKULČICÍCH ZA ROK 1966

Okres Hodonín

ZDENĚK KLANICA

Tab. 14–29, 42–47

Stejně jak v sezónách předešlých,¹ i v roce 1966 bylo řešeno při výzkumu sídelního komplexu, vedeného univ. prof. PhDr. J. Poulíkem, DrSc., souběžně několik úkolů. V oblasti knížecího hradu, v prostoru východně od paláce, se pokračovalo ve výzkumu kostrového pohřebiště (I.) u předpokládaného XI. kostela (viz tab. 26). Jižně od apsidy trojlodní basiliky byl dokončen výzkum baptisteria (viz tab. 27) (II.) a v prostoru vodárny (III.) interpretován zbytek sídelních objektů nejstaršího sídelního horizontu (viz tab. 29). Nejvíce sil a prostředků se soustředilo při výzkumu říčního koryta a přilehlého opevnění (IV.) v prostoru západně od 8. kostela.

I.

Dne 27. dubna bylo vyměřeno šest čtverců (čtv. čís. 34 a 35/-1 až -3), ležících východně od místa zkoumaného v roce 1965. Ihned se započalo s odkrýváním 20–30 cm silné vrstvy ornice, pod níž se již po vyčištění plochy vyrýsovalo několik objektů (tab. 42, 2). Výrazně se jevil objekt č. 613 s hrobem 879 (čtv. 34 a 35/-1), do nějž proklesávala kamenná dlažba mladšího horizontu. Severovýchodně prokleslo do obj. 643, zasahujícím dále do neprokopaného čtverce 36/-1. Složitá soustava obj. 641 ve čtv. 35/-2 se rýsovala proti žlutému podložnímu písku, který vystupoval nejvýše ve středu plochy. V západní části se rýsovaly dva hroby č. 873 a 878 ve čtv. 34/-1 a -2, na něž se narazilo již v roce 1965, neboť svými většími polovinami zasahují do čtv. 33/-1. Objekt 642, jehož podlouhlá oválná jáma byla situována ve čtv. 34/-2 a -3, obsahoval vrstvu prokleslého kamení, nejednalo se však o plochý lomový kámen, jako u objektu 613, nýbrž bylo zde drobné kamení se stopami ohně. Severní část zabíral objekt 644, zabíhající do neprokopané plochy čtverců 34 a 35/-4. Sem proklesla z mladšího horizontu dusaná jílová podlaha. Vzhledem k předpokládané existenci zděné církevní stavby na tomto místě (podle výsledků předchozí sezóny předpokládáme, že stála asi ve čtvercích 31 a 32/-1) věnovali jsme velkou pozornost výskytu zloмок malty. Byly zjištěny po celé ploše ve vrstvě nad podložním pískem. Největší koncentrace byla konstatována ve čtverci 34/-1. V sídelních objektech nacházela se malta převážně v horizontu kamení a jílových podlah, proklesávajícím do objektů. (Obj. 613, 642 a 641.) Maltové hrudky byly nalezeny i v některých hrobech (hr. 868 a 870). Celkově se ukazuje, že zde byl již okraj původní maltové kry.

Nejstarším zjištěným osídlením ve zkoumané části akropole je útržkovitě zachycené sídliště kultury velatické. Byl nalezen dosud největší počet střepů a je pravděpodobné, že právě zde na výrazném písčném přesypu se velatické osídlení soustřeďovalo. Materiál není v původním uložení. Vyskytuje se většinou v povrchových vrstvách porušených orbou. Stratigraficky nejstarším osídlením slovanským je sídelní vrstva, rozrušená kostrovými hroby. Do dna obj. 613 byl zahloben hr. 870. Rozsáhlý objekt, částečně prozkoumaný již v roce 1965 (čtv. 35), má poměrně rovné dno, v hloubce asi 100 cm pod povrchem. Na něm, ve východním rohu obj., byla nalezena hromádka přepálených střepů, drobného kamení a popela. Existence ohniště by svědčila o sídelním charakteru jámy. Za horizont starší hrobu můžeme považovat pouze materiál, nalezený v hlinité výplni jámy pod dvaceticentimetrovou vrstvou jílu, která do objektu proklesla. Jílová vrstva není hrobem narušena, hrob je tedy starší. Nálezový materiál je na neštěstí nevýrazný, střepy ze dna objektu mají velkomoravský ráz, profilované okraje.² Atypické železo, šídlo a bronzové zloмки jsou pravděpodobně také starší než jílová vrstva z prokleslé podlahy sídelního objektu. Druhým případem, kdy hrob porušuje starší sídlištní vrstvu, je hrob 878, v jehož výplni se nacházejí zloмки pekáče, podobně jako ve výplni hrobu 874. I když tyto zloмки nejsou totožné se zbytky, objevenými na rozhraní čtverců 34/-1 a 34/-2, kde nad podložním pískem byly zjištěny stopy ohniště s mnoha většími kusy hliněných pekáčů, přesto i v tomto případě můžeme hovořit o narušení sídlištní vrstvy hroby. Vzhledem k tomu, že zbytky pekáče byly v sídelní vrstvě orbou dislokovány, není v tomto případě možné vydělit z vrstvy příslušný datovací materiál.

Typologicky nejstarší keramika byla nalezena na pískovém podloží ve čtverci 34/-2; dále ji známe z přilehlé jámy v západní části čtverce a z vrstvy v objektu 642, uložené pod horizontem prokleslého kamení. Keramika současná s hrobovými nálezy pochází ze soustavy objektů 641 a, b, c. Do nejhlubší jámy se propadá jílová dusaná podlaha z mladšího horizontu. Zbytky jílové podlahy proklesly také do objektu 644, který obsahoval keramiku patrně mladší než jsou nálezy z hrobů. V jámách (o. 643, o. 644) se našly kusy strusky, železná hřívna (tab. 18, 3) a želený mlat (tab. 15, 2).

Z pohřebiště bylo prozkoumáno 13 hrobů. Jediný z nich byl bez nálezů — hrob 870. Odlišoval se však výrazně od ostatních, jak orientací, tak také hloubkou. Patří nepochybně ke skupině mladších hrobů severojižní orientace, která byla odkryta ve čtv. 33/-3 v roce 1965. Hrob 870 je v superpozici nad hroby 877 a 880 (tab. 42, 1).

Z uvedeného je patrné, že se jedná o pohřebiště poměrně bohaté, s vysokým procentem hrobů s nálezy.³ Tato skutečnost mluví pro větší stáří pohřebiště, stejně jako počet nádob v hrobech.⁴ I kovový inventář má některé zvláštní rysy. Především na bronzové industrii jeví se nesporný vztah k horizontu kostrových pohřebišť s litými bronzovými okrasami v Karpatské kotlině.⁵ Náušnice z hrobu 875 (tab. 14, 5, 6) mají přesné analogie v nedaleké Skalici.⁶ V sousedním dětském hrobě byl nalezen pozlacený bronzový závěsek vejčitého tvaru (tab. 14, 4), dosud bez analogií v uvedeném horizontu. Je však zajímavý tím, že tvoří patrně přechodný tvar mezi bronzovou rolničkou a gombíkem. Stříbrná náušnice z hrobu 879 (tab. 14, 1) je granulovaná, hrozníčková.⁷

Výzkum na tomto místě znovu potvrdil, jak nepředvídané a závažné mohou být nové objevy v okruhu samotného knížecího hradu, z něhož je dosud prozkoumána asi čtvrtina.

II.

V sezóně 1966 byl dokončen výzkum v blízkosti baptisteria u trojlodní basiliky, které bylo objeveno podle zloмок malty v povrchových vrstvách. Studna čtvercovitého půdorysu o rozměrech 80 × 90 cm je vyzděna lomovým kamenem (tab. 43, 2) až do hloubky 320 cm pod dnešním povrchem.⁸ Studna byla vyplněna kamením, mezi nímž se našly střepy malé nádoby (tab. 25). Dno, které

tvoří podložní písek, má nivelaci 157,56 n. m. V okolí destrukce baptisteria byl zachycen zbytek pohřebiště patřícího k trojlodní basilice. Některé z hrobů jsou pod destrukčním horizontem baptisteria (862, 867).

Samotné baptisterium bylo postaveno na starší sídlištní vrstvě. Přímo do něj zasahuje o. 633 — příkop, táhnoucí se přes celou odkrytou plochu (tab. 27, profil viz tab. 43. 1). Má pravidelný tvar, nahoře je 3—4 m široký, dno ve tvaru písmene V je v hloubce 150 cm pod povrchem. V tmavošedě hlíně, vyplňující příkop, bylo nalezeno poměrně málo keramiky, zachované zlomky však ukazují na nádoby vyspělé fabrikace, tenkostěnné, tmavé barvy. Snažili jsme se zjistit, zda na dně příkopu, nebo i na jeho březích nejsou stopy po kůlech, příkop však měl patrně jiný účel. Na jižní straně popisovaného objektu byly zachyceny pruhy zuhelnatělého dřeva, nepodařilo se však prokázat jejich souvislost s příkopem. Ve čtverci 3/+11 byl zachycen pískový výhoz z příkopu, pod který zasahovala sídlištní vrstva s eneolitickými střepy. Samotný příkop porušuje jáma č. 634. Keramický materiál ukazuje, že patří k předvelkomoravskému horizontu, reprezentovanému o. 57i na podhradí.⁹ O zbytcích dalších zděných staveb v této části hradiska bylo již pojednáno dříve.¹⁰ Při výzkumu se potvrdilo, že destrukce stavby s proutěnou armaturou, která byla omítnuta maltou, je starší než baptisterium. Stejně tak i zbytek pravoúhlé podezdívky, která — což je velmi zajímavé — přesně sleduje směr trojlodní basiliky.

Na samotném sklonku výzkumné sezóny jsme využili velmi nízké hladiny spodní vody, abychom ověřili teorii o původním tvaru předvelkomoravského hradiska. Sonda, kterou byl proříznut příkop a terénní vlna táhnoucí se napříč hradiskem, přinesla velmi důležité poznatky. V hloubce 160 cm pod povrchem byly objeveny stopy kúlové konstrukce a navíc ještě, analogicky k situaci zjištěné na podhradí, „spálený“ horizont — silně uhlíkovitá vrstva pod žlutým pískem. Kúlovou konstrukci tvoří patrně dvě rovnoběžné řady kúlů o průměru 25—35 cm, vzdálené od sebe 3 m.

III.

V době od 6. IV. 1966 do 25. IV. 1966 byl dokončen výzkum stratigraficky nejstarších sídlištních vrstev ve čtvercích G, H I/14, 15, 16. Zkoumaná plocha byla 25. IV. buldozerem zahrnuta (tab. 28 a 29).

Z tohoto místa byl získán dosud nejzávažnější materiál pro studium vývoje Mikulčic v době předvelkomoravské, a to jak industrie kovová, tak také kostěná a neméně zajímavé nálezy keramiky. Nálezový materiál je o to cennější, že jej máme ve většině případů doložen přímo pod neporušenými pískovými či jílovými úpravami podlah, které jsou datovány nálezy v odpadistích v jejich bezprostředním okolí (srov. tab. 44, 2).

Podloží je rovné, na rozdíl od dnešního povrchu, tvořícím v jižní části prokopané plochy malé návrší. Jílové podloží se nachází většinou v hloubce 90—100 cm, ve čtvercích řady 16 však 120 až 130 cm, i více. Pískové podlahy měly vesměs po několika úpravách. Vzhledem k tomu, že o dřívějších nálezech na tomto úseku bylo již pojednáno v pravidelných každoročních zprávách, uvádím nyní jen nálezy z horizontu těsně na podložním jílu.

Ve čtvercích H, I/16 se podařilo zachytit soustavu kúlových jamek (tab. 29 a 44, 1), tvořící obdélníkovitou stavbu o šířce 5 m a délce více než 10 m (o. 652). Jižní a severovýchodní stěnu tvoří kúlové jamky o průměru 4,5 cm, vzdálené od sebe 23 cm. Zašpičatělé kúly byly zatlučeny 15 až 20 cm do podloží. V jílovitopísčité podlaze obj. 629 se tyto kúly nerýsovaly, jsou tedy starší. Jihozápadní stěna objektu je nevýrazná a splývá s kúlovými jamkami různého charakteru a stáří, kterými je plocha čtv. I/16 zcela pokryta. Z nich se vyděluje ještě čtvercovitý útvar o hraně 2,5 m s kúlovými jamkami o průměru 5 cm, vzdálenými od sebe 25 cm a 15—20 cm, zahloubenými do podloží. V uvedené již podlaze obj. 629 rovněž nebyly znatelné. Na podložním jílu jsou četné stopy požáru, větší černé a načervenalé skvrny ohořelého jílu svědčí o existenci ohniště. K popsanému objektu patří velmi zajímavá kulturní vrstva. Bronzová pinzeta¹¹ (tab. 19, 8), spolu se zajímavou keramikou, byla nalezena při rozebírání jílovitopísčité úpravy o. 629 nad objektem 652 ve vrstvě mezi podložím a úrovní podlahy. Zde bylo mnohdy těžko určit, zda nálezy patří ještě k úpravě podlahy nebo již k horizontu pod ní, protože přechod byl nevýrazný a při plošném výzkumu jej nebylo možno přesně zachytit. V každém případě jsou to však nálezy — stejně jako o. 652 — starší než o. 629 a patří spolu s ním k nejstaršímu dosud zachycenému sídelnímu horizontu na hradisku. Bronzové nákončí (tab. 19, 9) bylo nalezeno těsně na podložním jílu ve čtv. I/14, tedy v bezprostřední blízkosti obj. 652. Stejně jako bronzové kování (tab. 19, 7) s reliéfem znázorňujícím zápas draka s hadem¹² bylo nalezeno pod jílovitou úpravou obj. 627, těsně na podložním jílu ve čtv. I/15, tedy přímo na ploše objektu 652. Neméně zajímavý je materiál keramický, pocházející z téhož horizontu. Při rozebírání jílovitopísčité podlahy obj. 628 byl získán soubor keramiky, v němž jsou zastoupeny římsovité okraje¹³ nádob vyspělé fabrikace zároveň se zlomky jemnostěnné šedé nádobky, připomínající keramiku období pozdního stěhování národů. Je vůbec velmi pozoruhodné, že keramika z horizontu pod jílovitopísčitými podlahami se zdá vyspělejší než mladší keramika. Z toho důvodu je typologická metoda při studiu mikulčické keramiky zcela nevhodná a bude třeba vycházet jen ze stratigraficky bezpečně zajištěných komplexů.

IV.

Hlavní těžiško výzkumu r. 1966 bylo v odkryvu opevnění a s ním souvisejícího říčního koryta ve vzdálenosti asi 250—300 m severozápadně od opevnění knížecího hradu. První práce zde započaly již v minulých letech, pro vysoký stav spodní vody však nebylo možno ve výzkumu pokračovat. Pro výzkum bylo vybráno takové místo, které podle našeho úsudku mohlo přinést nejlepší výsledky. Logicky jsme zde předpokládali přemostění původního vodního toku, protože všechny sídelní objekty na opevněném sídlišti tzv. západního podhradí v podstatě sledují jeho delší osu. Výzkumem byla správnost těchto předpokladů potvrzena.

Situace při výzkumu na tomto úseku byla značně zkomplikována velkou povodní z 25. července. Přes veškerá technická opatření jsme nezabránili podstatnému zvýšení hladiny spodní vody, která postupně zaplavila celý výzkum. Nepodařilo se udržet kontrolní bloky zeminy, které se zřítily, podmetlé spodní vodou. Potíže trvaly téměř do konce října, kdy teprve bylo možno pracovat i ve větší hloubce bez stálého nebezpečí prosakování spodní vody.

Opevnění je i na podhradí znatelné jako mírná terénní vlna. Pod 10—20 cm silnou vrstvou náplav objevila se destrukce kamenné hradby ze žlutého, silně erodovaného kamene (tab. 45, 2). Výzkum byl prováděn sondami, rozdělenými na několik úseků, očíslovaných R 1 až R 2. V kamenné destrukci hradby bylo odkryto několik hrobů, většinou bez nálezů. Ukázalo se, že sledují přední okraj nejmladší fáze hradby (fáze I.). Tato fáze je značně nejasná, neboť nejvíce utrpěla vybíráním kamene. Od starší fáze kamenné hradby se odlišuje mimo jiné také stavebním materiálem. Kamení tu není drobné, jako ve většině případů hradby II. fáze. Zde jsou větší, ploché kusy kladené na sucho¹⁴ (tab. 45, 1).

V několika případech jsme zjistili na destruované hradbě sídelní objekty. V sondě R 10 se objevila v hloubce 40—50 cm pod recentním povrchem vně čela opevnění větší kamenná kra, na níž byla šedohnědá hlinitopísčítá vrstva s nálezy. Těsně u profilu se narazilo na základnu kamenného krbu, vybudovaného na kamenných troskách. Nedaleko se našly i dva kamenné žernovy. Další sídelní objekt byl objeven v sondě R 11, rovněž na destrukci kamenné hradby. V hloubce 80—90 cm se narazilo na zbytky podlahy s pecí. Podlahu tvořila vrstva srovnaného kamení, silně se svažujícího do příkopu. V okolí bylo množství nálezů. Rozměry dobře zachované pece činily 50 × 30 cm.

Po odstranění destruované vrstvy objevila se asi dva metry před čelem I. fáze kamenná zeď z drobných kamenů (II. fáze). Tato zeď byla držena soustavou drobných kúlů, jejichž otisky se podařilo v kamenné zdi zjistit (tab. 45, 1). Není bez zajímavosti, že charakter kamenné hradby II. fáze se měnil, nebyl na všech místech stejný. V některých částech byla hradba stavěna podobně jako první z lomového, na sucho kladeného kamení větších rozměrů.

Za kamennou zdí II. fáze od povrchu až do hloubky průměrně 120 cm byl sledovatelný jílový blok, táhnoucí se podél celé hradby v šířce asi 200 cm. Pod tímto jílovitým blokem byla vrstva, obsahující množství uhlíků a dokonce části zuhelnatělých trámů. Původně tvořily tyto trámce zřejmě jakési komory a jílová vrstva se do nich propadá. Náznaky těchto komor byly odkryty v sondě R 10 (tab. 45, 2). K těmto horizontu, patřícímu nepochybně ke starší dřevěné hradbě (můžeme ji označit jako fází III.) patří také čtvercový objekt, nalezený v těsné blízkosti brány. Jak ukazují řezy provedené v některých částech hradby, jedná se v případě III. fáze o dvě různé vrstvy, místy splývající dohromady, jindy oddělené vrstvou jílu. Profily však ukazují naprosto bezpečně, že kamenná hradba II. fáze byla vybudována na horizontu spálené hradby. Teprve další výzkum může ověřit správnost těchto předpokladů a zároveň přinést materiál důležitý pro datování. Vzhledem k tomu, že se odkryv těchto vrstev prováděl úzkými sondami, bylo získáno dosud jen velmi málo materiálu. Výrazné jsou římsovité okraje, pocházející z poměrně vyspělé keramiky, které byly nalezeny v nejspodnějším horizontu uhlíkovité vrstvy.

Situace před čelem hradby II. fáze je poněkud jednodušší (tab. 46, 1). V některých místech se zdálo, jako například na jižním profilu sondy R 11, že tmavý horizont III. fáze vychází i před čelo hradby a je do něj zahloubena dřevěná palisáda. Přes veškeré úsilí nemůžeme ani dnes o bližším stratigrafickém zařazení palisády, odkryté na podhradí již v roce 1963 říci nic určitého. V každém případě je však starší než II. fáze, neboť podélná břevna sledující palisádu zacházející v některých případech přímo pod kamennou hradbu.

Zachované kůly dřevěné palisády byly v hloubce průměrně 190—200 cm. Mnohé z nich jsou více než 100 cm dlouhé. Pozoruhodný je jejich šikmý směr: nejsou zaráženy kolmo do země, nýbrž mají sklon ke kamenné hradbě. Pouze v místě, kde je ohyb hradby nejostřejší, tedy ve čtvercích -A/-24 a -B/-25 mají kůly směr kolmý, dokonce téměř se odklánějí opačným směrem. Podle pozorování v terénu to však může být způsobeno posunutím zeminy, vytlačené těžkým blokem kamenné hradby.

Velkým úspěchem bylo objevení brány do zkoumaného opevněného sídliště (tab. 46, 1, 2). Je umístěna tak, aby přemostění vodního toku před hradbou bylo co nejkratší. Konstrukci měla velmi jednoduchou. Jevila se výrazně již v hloubce 60 cm pod povrchem jako průrva v kamenné hradbě. Později se ukázalo, že také pás jílu na tomto místě je přerušen mezerou asi 4 m širokou. Severní strana brány má téměř rovné ukončení, v němž jsou patrné tři mohutné kůly pravoúhlého průřezu o straně 25—30 cm. Jižní strana nebyla tak výrazná, přesto i zde se vyrýsovaly dva podobné kůly.

Uprostřed mezi oběma okraji byla skupinka kamení (jeden z nich se zajímavými rýhami) s dislokovánými částmi koňské kostry. Po snížení jílovité vrstvy se ukázala další fáze konstrukce vchodu, skládající se ze dvou protilehlých kůlových jamek, obložených drobným kamením. Jinou fází tvoří patrně systém kůlů, navazujících na ty, které zpevňují kamennou hradbu II. fáze. V tomto stadiu výzkumu není možno s určitostí říci, ke které z fází opevnění přiřadit jednotlivé fáze konstrukce brány.

U vchodu do opevněného sídliště byly zjištěny základy čtvercové budovy srubové konstrukce, zničené patrně požárem. Dobře se zde zachovaly části jílového obkladu stěn. Výzkum objektu bude pokračovat.

Stejně tak nebyl ukončen výzkum ve vlastním řečišti (tab. 47), odkud bylo získáno množství důležitých nálezů ze dřeva. Vrstva se zachovanými dřevěnými artefakty, s celými kmeny stromů atd. je poměrně mocná a začíná v hloubce 250 cm. Nejhrouběji jsme pronikli do hloubky kolem 400 cm pod recentním povrchem. Byl zde poprvé objeven celý kůl z palisády, uložený pod náplavami v řečišti podél hradby. Zajímavý je zásek v jeho horní části.

Z nalezených dřevěných předmětů je nejdůležitější část dřevěného luku, nalezená v hloubce asi 320 cm pod povrchem (tab. 22, 1). Z téže hloubky pocházejí také štípané desky, zlomky dřevěné misky a několik oválných předmětů čočkovitého tvaru s hladkým povrchem. Keramika je spíše staršího typu. Na dně řečiště jsou i klády s odřezanými větvemi, výborně zachované.

Řada otázek zůstala nedořešena. Především nebyl ukončen výzkum v úseku nejzajímavějším — v místě bývalého přemostění. Na poměrně malé ploše, kterou jsme odkryli, nebylo možno rozlišit jednotlivé fáze přemostění. Kůly však mají jiný charakter (čtverhranný průřez) než vlastní palisáda. V příštím roce se hlavně očekávají nálezy z organické hmoty v okolí brány a mostu, kde se také budou soustřeďovat hlavní práce.

TEXTK NÁLEZŮM VYOBRAZENÝM NA TABULKÁCH 14 AŽ 25

Tab. 14 — 1: stř. náušnice, hr. 879 - 2: stř. náušnice, hr. 874 - 3: pozl. náušnice, hr. 879 - 4: pozl. bronz. gombík, hr. 876 - 5: pozl. bronz. náušnice, hr. 875 - 6: pozl. bronz. náušnice, hr. 875 - 7: stříhaný bronz. plech, hr. 875 - 8: nádobka, hr. 872 - 9: korály, hr. 872 - 10: bronz. náušnice, hr. 872.

Tab. 15 — 1: nůž, čtv. 34/-3, hl. 70 cm - 2: mlat, čtv. 34/-1, hl. 100 cm - 3: příčka šavle, čtv. 32, hl. 40 cm - 4: sekera, čtv. 4/+10, hl. 170 cm, obj. 633.

Tab. 16 — 1: radlice, čtv.-A/-19, hl. 100 cm - 2: otká, čtv. 31/-3, hl. 35 cm - 3: otká, čtv. 35, hl. 30 cm - 4: pilka, čtv.-KA/-22, -KA/-23, hl. 100—170 cm - 5: nůž, čtv. 5/+10, hl. 50 cm - 6: motyka, čtv.-KA/-22, hl. 140 cm - 7: srp, čtv. 32/-2, hl. 40 cm - 8: osník, čtv. 3/+13, hl. 40 cm.

Tab. 17 — 1: hřivna, čtv. 31/+1, hl. 30 cm - 2: hřivna, sonda u VIII. kostela, hl. 75 cm - 3: hřivna, čtv. 35/-3, hl. 105 cm - 4: hřivna, čtv. 2/+11, hl. 50 cm - 5: hřivna, čtv. 2/+11, hl. 60 cm -

Tab. 18 — 1: šipka, čtv. 26, hl. 30 cm - 2: šipka, čtv. 32/-1, hl. 55 - 3: šipka, čtv. 32/+1, hl. 40 cm - 4: šipka, čtv. 32/+1, hl. 50 cm - 5: šipka, čtv. 26, hl. 45 cm - 6: ostruha, čtv. 33/-3, hl. 75 cm - 7: ostruha, čtv. 3/+13, hl. 55 cm - 8: ostruha, čtv. 34/-3, hl. 30 cm - 9 ostruha, čtv. 31/-3, hl. 10 cm.

Tab. 19 — 1: bronz. jehlice, čtv.-K/-21, hl. 100 cm - 2: litá bronz. náušnice, čtv.-J/-20, hl. 20 cm - 3: bronz. kování, čtv. H/16, hl. 75 cm - 4: bronz. kování, čtv. G/16, hl. 115 cm - 5: bronz. puklička, čtv.-K/-20, hl. 80 cm - 6: bronz. přezka, čtv.-B/-24, hl. 60 cm - 7: bronz. kování, čtv.-I/15, hl. 80 cm - 8: bronz. pinseta, čtv. H/15, hl. 95 cm - 9: bronz. nákončí, čtv. I/14, hl. 90 cm - 10: žel. přezka, čtv. 32/-2, hl. 45 cm - 11: žel. přezka s průvlečkou, čtv. 34/-3, hl. 25 cm - 12: žel. nákončí, čtv. 30/-2, hl. 175 cm - 13: žel. přezka, čtv. H/16, hl. 50 cm - 14: žel. přezka, čtv. 30/+1, hl. 70 cm - 15: žel. přezka, čtv. 3/+10, hl. 15 cm - 16: žel. přezka, čtv. 32/+1, hl. 10 cm - 17: žel. přezka, čtv. 4/+11, hl. 60 cm - 18: žel. průvlečka s prodlouženým týlem, čtv. 34/-3, hl. 30 cm.

Tab. 20 — 1: šídlo, čtv.-I/16, hl. 95 cm - 2: šídlo, čtv.-J/21, hl. 50 cm - 3: hrot, čtv. 3/+12, hl. 65 cm - 4: hrot, čtv. J/-20, hl. 80 cm - 5: hrot, čtv. G/16, hl. 110 cm - 6: hák, čtv. H. G/15, hl. 50 cm - 7: dutá schránka, čtv. 3/+10, hl. 80 cm.

Tab. 21 — 1: zděř, čtv.-J/19, hl. 70 cm - 2: dutá schránka, čtv. 5/+10, hl. 20—50 cm - 3: obložení luku(?), čtv. 2/+11, hl. 75 cm - 4: hrot, čtv. H/14, hl. 80 cm - 5: hrot, čtv. 3/+10, hl. 50 cm - 6: šídlo, čtv. 1/16, hl. 95 cm.

Tab. 22 — 1: luk, ze dna řečiště - 2: zahrocený kyj, ze dna řečiště - 3: zlomek misky, ze dna řečiště - 4, 6: ohlazené kusy kůry, ze dna řečiště - 5: zlomek misky, ze dna řečiště - 7: zlomek misky, ze dna řečiště.

Tab. 24 — 1: hliněná figurka, čtv.-J/-20, hl. 120 cm - 2: hliněná figurka, čtv.-J/-20, hl. 80 cm - 3: hliněná figurka, čtv.-A/-19, hl. 70 cm - 4: hliněná figurka, čtv.-K/-19, hl. 120 cm - 5: hliněná plastika, čtv. 2/+11, hl. 40 cm - 6: hliněný přeslen, čtv. G/H/15, hl. 50 cm - 7: hliněný přeslen, čtv. G/16, hl. 110 cm - 8: nožka hlazené nádoby, čtv.-J/-19, hl. 70 cm - 9: střep s broušenými rýhami. 594-269/66 - 10: hliněná nádobka, čtv. H/13, hl. 80 cm.

Tab. 25 — 1: hliněná nádoba se značkou na dně, z výplně baptisteria.

Č. hrobu	Čtverec	Orientace	Gombíky	Náušnice	Korály	Ostruhy	Nůž	Vědro	Keramika	Ostatní nálezy
868	34/-1	Z-V					×		×	
870	34/-1, -2	SZ-JV								
871	35/-1	SZZ-JVV		×	×				×	
872	35/-1, 34	SZZ-JVV		×	×				×	
873	34/-1	Z-V		×			×			
874	33, 34/-2	JZZ-SVV		×			×			bronzový plechový kroužek, přeslen
875	34/-1	SZZ-JVV		×						železný plátek
876	34/-1	SZZ-JVV	×							kostěný hřeben, bronzové kování
877	34/-1, 2	Z-V								
878	34/-1, 2	Z-V				×	×			břitva, sekerka
879	34, 35/-1	SSZ-JVV		×			×	×		
880	34/-1	Z-V			×					
881	34/-1		×	×	×					

PŘEHLEDNÁ TABULKA HROBOVÝCH CELKŮ

Poznámky:

- ¹ Srovnej každoroční předběžné zprávy, publikované v minulých ročnících „Přehledů výzkumů“.
- ² Z. Klanica, Výzkum hradiska v Mikulčicích v roce 1965, Přehled výzkumů 1965, tab. 13:2–5 — vyobrazena keramika stejného typu.
- ³ Na pohřebištích ve velkých centrech je obvykle procento hrobů bez nálezů značně vyšší (kolem 50 %) než u pohřebišť ostatních (20–30 %). Srv. J. Poulík, Dvě velkomoravské rotundy v Mikulčicích, Praha 1963, s. 104–105. B. Dostál, Slovanská pohřebiště ze střední doby hradištní na Moravě, Praha 1966, s. 95.
- ⁴ B. Dostál, op. cit., s. 200.
- ⁵ Z. Čilinská, Nové nálezy falér ze slovansko-avarských pohřebisk na Slovensku. Slovenská archeológia IX 1–2, 1961, s. 339, obr. 25,2 — analogické kování ve tvaru koňské hlavičky nalezeno v hr. 821 v Mikulčicích.
- ⁶ V. Budinský-Krička, Slovanské mohyly v Skalici, Bratislava 1959, tab. XII, 1.6.
- ⁷ V. Hrubý, Staré Město, Velkomoravské pohřebiště „Na Valách“, Praha 1955, s. 228 a d., analogické viz tab. 79,3.
- ⁸ Srv. Z. Klanica, Přehled výzkumů 1965, s. 59.
- ⁹ Z. Klanica, Vorbericht über die Grabungsergebnisse des altslawischen Burgwalles in Mikulčice für das Jahr 1964, Přehled výzkumů 1964, s. 55 a d., tab. 21.
- ¹⁰ Viz pozn. 8.
- ¹¹ Podobné se vyskytují jak v hrobech období stěhování národů, viz např. B. Svoboda, Čechy v době stěhování národů, Praha 1965, s. 206, tak také v hrobech s litými bronzami v Karpatské kotlině: J. Hampel, Altertümer des frühen Mittelalters in Ungarn, Braunschweig 1905, I., s. 124 a d.
- ¹² Motiv patrně orientálního původu, srv. H. Zeiss, Die Grabfunde aus dem spanischen Westgotenreich, Berlin u. Leipzig 1934, tab. 16, 11, dále B. Ф. Штейн, Золотые сибирские пластины с изображением «кабана» обвитого змеей, Сибирский археологический сборник, Новосибирск, X 1966, стр. 259–266, В. А. Кузнецов, Аланские племена северного Кавказа, МИА СССР № 106, М. 1962, Рис. 10.
- ¹³ Z. Klanica, Přehled výzkumů 1964, tab. 27, 9,10.
- ¹⁴ Srv. J. Poulík, Výsledky výzkumu na velkomoravském hradišti „Valy“ u Mikulčic. Pam. arch. XLVIII, 1957, s. 250–253.

VORBERICHT ÜBER DIE GRABUNG DES SLAWISCHEN BURGWALLES IN MIKULČICE FÜR DAS JAHR 1966 Bezirk Hodonín

Ähnlich wie in den vorhergehenden Saisonen, wurden auch im Jahre 1966, bei der von Univ. Prof. Dr. J. Poulík D. Sc. geleiteten Grabung des Siedlungskomplexes, gleichzeitig einige Aufgaben gelöst. In der Region der Fürstenburg, im Raume östlich von dem Palast, ist die Untersuchung des Skelettgräberfeldes (I.) bei der vorausgesetzten XI. Kirche fortgesetzt worden. Südlich der Apsis der dreischiffigen Basilika wurde die Grabung des Baptisteriums (II.) beendet und im Raume des Wasserwerkes (III.) der Rest der Siedlungsobjekte des ältesten Siedlungshorizontes interpretiert. Die meisten Kräfte und Mittel wandte man bei der Grabung des Flussbettes und der angrenzenden Befestigung (IV.) im Raume westlich von der 8. Kirche an.

I.

Am 27. April sind sechs Quadrante (Quadrant Nr. 34 und 35/-1 bis -3) vermessen worden, die östlich von der im Jahre 1965 untersuchten Stelle liegen. Sofort trat man an die Abdeckung der 20–30 cm starken Ackerkrume heran, unter der sich bereits auf der gereinigten Fläche einige Objekte abhoben. Markant erschien Objekt Nr. 613 mit Grab 879 (Quadrant 34 und 35/-1), in das eine Steinpflasterung des jüngeren Horizontes einsank. Nordöstlich sanken Steine in Objekt 643 ein, das in den nicht durchgegrabenen Quadranten 36/-1 reicht. Das komplizierte Objekt 641 im Quadranten 35/-2 hob sich im gelben Sandliegenden ab, das am höchsten in der Mitte der Fläche zum Vorschein kam. Im westlichen Teil zeigten sich zwei Gräber und zwar Nr. 873 und 878 im Quadranten 34/-1 und -2, auf welche man bereits im Jahre 1965 stieß, da sie grösstenteils in den Quadranten 33/-1 reichen. Objekt 642, dessen längliche ovale Grube in den Quadranten 34/-2 und -3 situiert war, enthielt eine Schicht eingesunkener Steine; es handelte sich allerdings nicht um flachen Bruchstein, wie bei Objekt 613, sondern um kleine Steine mit Feuerspuren. Den nördlichen Teil nahm Objekt 644 ein, das in die nicht durchgegrabene Fläche der Quadranten 34 und 35/-4 verläuft. Hier sank aus dem jüngeren Horizont ein gestampfter Lehmfußboden ein. Mit Rücksicht auf die vorausgesetzte Existenz eines gemauerten kirchlichen Baues an dieser Stelle (nach den Ergebnissen der vorhergehenden Saisonen setzen wir voraus, dass dieser vielleicht in den Quadranten 31 und 32/-1 stand), widmeten wir dem Vorkommen von Mörtelbruchstücken grosse Aufmerksamkeit. Sie wurden auf der ganzen Fläche in der Schicht ober dem Sandliegenden festgestellt. Die grösste Konzentration konstatierten wir im Quadranten 34/-1. In den Siedlungsobjekten befand sich Mörtel überwiegend im Horizont der in die Objekte eingesunkenen Steine und Lehmfußböden (Obj. 613, 642 und 641) Mörtelklumpchen sind auch in einigen Gräbern (Gr. 868 und 870) gefunden worden. Es zeigte sich im allgemeinen, dass hier bereits der Rand der ursprünglichen Mörtelscholle war.

Die älteste festgestellte Besiedlung in dem untersuchten Teil der Akropolis ist die in Abrissen erfasste Siedlung der Velaticer Kultur. Es wurde bisher die grösste Anzahl von Scherben gefunden und es ist wahrscheinlich, dass sich gerade hier, auf der markanten Sanddüne die Velaticer Besiedlung konzentrierte. Das Material befindet sich nicht in ursprünglicher Lagerung. Es kommt meistens in den durch Ackern gestörten oberen Schichten vor. Die stratigraphisch älteste slawische Besiedlung ist die von Skelettgräbern gestörte Siedlungsschicht. In den Boden des Objektes 613 war Grab 870 eingetieft. Das umfangreiche Objekt, das zum Teil bereits im Jahre 1965 (Quadrant 35) untersucht worden ist, hat einen verhältnismässig ebenen Boden, in einer Tiefe von ca. 100 cm unter der Oberfläche. Auf diesem, in der östlichen Ecke des Objektes, fand man ein Häufchen durchgebrannter Scherben, kleiner Steine und Asche. Die Existenz einer Feuerstelle könnte von dem Siedlungscharakter der Grube zeugen. Als Horizont, der älter als das Grab ist, können wir nur das Material betrachten, das in der erdigen Ausfüllung der Grube unter einer 20 cm starken Lehmschicht gefunden wurde, die in das Objekt einsank. Die Lehmschicht ist durch das Grab nicht gestört, das Grab ist also älter. Das Fundmaterial ist leider nicht markant, die Scherben vom Boden des Objektes haben einen grossmährischen Charakter, profilierte Ränder usw. Das Eisen, ein Pflögen und Bronze sowie weiteres Eisen sind wahrscheinlich auch älter als die Lehmschicht aus dem eingesunkenen Fussboden des Siedlungsobjektes. Der zweite Fall, wo ein Grab die ältere Siedlungsschicht stört, ist Grab 878, in dessen Ausfüllung sich Bruchstücke eines Backtellers befinden, ähnlich wie in der Ausfüllung des Grabes 874. Auch wenn diese Bruchstücke nicht mit den Überresten identisch sind, die an der Grenze der Quadranten 34/-1 und 34/-2 entdeckt wurden, wo ober dem Sandliegenden Spuren einer Feuerstelle mit vielen grösseren Stücken von tönernen Backtellern festgestellt worden sind, können wir trotzdem auch in diesem Fall von einer Störung der Siedlungsschicht durch Gräber sprechen. Mit Rücksicht darauf, dass die Überreste der Backteller in der Siedlungsschicht durch Ackern disloziert waren, ist es in diesem Fall nicht möglich aus der Schicht das dazugehörige datierbare Material auszuscheiden.

Die typologisch älteste Keramik stammt aus dem Sandliegenden im Quadranten 34/-2, aus der angrenzenden Grube im westlichen Teil des Quadranten und aus der Schicht im Objekt 642, die unter dem Horizont der eingesunkenen Steine liegt. Keramik, die gleichzeitig mit den Grabfunden ist, stammt aus dem Objektkomplex 641 a, b, c. In die tiefste Grube sinkt der gestampfte Lehm Fussboden aus dem jüngeren Horizont ein. Überreste des Lehm Fussbodens sanken auch in Objekt 644 ein, das offensichtlich jüngere Keramik als die Grabfunde sind, enthielt. In einigen Gruben fand man Schlackestücke (Obj. 643, Obj. 644).

Auf dem Gräberfeld wurden 13 Gräber untersucht. Ein einziges von diesen war fundlos — Grab 870. Es unterschied sich jedoch markant von den anderen, sowohl durch seine Orientierung, als auch durch seine Tiefe. Es gehört zweifellos zur Gruppe der jüngeren Gräber mit Nordsüd — Orientierung, die in dem Quadranten 33/-3 im Jahre 1965 abgedeckt worden sind. Grab 870 liegt in Superposition ober den Gräbern 877 und 880.

Aus den angeführten Tatsachen ist ersichtlich, dass es sich um ein verhältnismässig reiches Gräberfeld, mit einem hohen Prozentsatz von Gräbern mit Funden, handelt. Diese Tatsache spricht für ein höheres Alter des Gräberfeldes, gleich wie die Anzahl der Gefässe in den Gräbern. Auch das Metallinventar hat einige besondere Merkmale. Vor allem äussern sich in der Bronzeindustrie zweifellos Beziehungen zu dem Horizont der Skelettgräberfelder mit gegossenen bronzenen Zierarten im Karpatenbecken. Die Ohrgehänge aus Grab 875 haben genaue Analogien in dem nahe gelegenen Skalica. In dem benachbarten Kindergrab fand man einen vergoldeten bronzenen eiförmigen Anhänger, bisher ohne Analogien im angeführten Horizont. Er ist jedoch dadurch interessant, dass er offensichtlich eine Übergangsform zwischen bronzenen Schellen und Kugelknöpfen bildet. Die silbernen Ohrgehänge aus Grab 879 sind granuliert, traubenförmig.

11.

In der Saison 1966 wurde die Grabung in der Nähe des Baptisteriums bei der dreischiffigen Basilika beendet, von deren eventuellen Existenz bereits Mörtelbruchstücke in den Oberflächenschichten zeugten. Der quadratische Brunnen im Ausmass von 80×80 cm ist mit Bruchstein bis zu einer Tiefe von 320 cm unter der heutigen Oberfläche gemauert. Der Brunnen war mit Steinen ausgefüllt, zwischen welchen man Scherben eines kleinen Gefässes fand. Der Boden, der von dem Sandliegenden gebildet ist, hat die Nivellierung von 157,56 m NN. In der Umgebung der Destruktion des Baptisteriums wurde der Rest eines Gräberfeldes erfasst, das zu der dreischiffigen Basilika gehört. Einige von diesen Gräbern sind unter dem Destruktionshorizont des Baptisteriums (862, 867).

Das Baptisterium selbst ist auf einer älteren Siedlungsschicht erbaut worden. Direkt in dieses, greift Objekt 633 ein — d. h. der sich über die gesamte abgedeckte Fläche erstreckende Graben. Er hat eine regelmässige Form, ist oben 3—4 m breit, der Boden im V-Form ist 150 cm unter der Oberfläche. In der dunkelgrauen Erde, die den Graben ausfüllt, fand man verhältnismässig wenig Keramik. Die erhaltenen Bruchstücke zeugen jedoch von einer hochentwickelten Gefässherstellung; die Gefässe sind dünnwandig und von dunkler Farbe. Wir versuchten festzustellen, ob auf dem Boden des Grabens, oder aber an seinen Ufern nicht Spuren von Pfosten sind; der Graben diente

jedoch anscheinend einem anderen Zweck. Auf der Südseite des beschriebenen Objektes erfassten wir Streifen von verkohlten Holz, allerdings konnte ihr Zusammenhang mit dem Graben nicht bewiesen werden. In dem Quadranten 3/ + 11 fanden wir Sand, der aus dem Graben herausgeworfen war, unter den die Siedlungsschicht mit äneolithischen Scherben reichte. Der Graben selbst ist von der jüngeren Grube Nr. 634 gestört. Das keramische Material zeigt, dass er in den vorgrossmährischen Horizont gehört, der durch Objekt 571 auf der Vorburg repräsentiert ist. Von den Überresten weiterer gemauerter Bauten in diesem Teil des Burgwalles wurde bereits schon früher gesprochen. Die Grabung bestätigte, dass die Destruktion des Baues mit Rutenarmatur, die mit Mörtel verputzt war, älter als das Baptisterium ist. Ähnlich verhält es sich bei den Resten der rechteckigen Untermauer, die — was sehr interessant ist — genau die Richtung der dreischiffigen Basilika verfolgt.

Am Ende der Grabungssaison nützen wir den sehr niederen Stand des Grundwassers aus, um die Theorie von der ursprünglichen Form des vorgrossmährischen Burgwalles zu beglaubigen. Die Sonde, mit der der Graben und die Terrainwelle, die quer durch den Burgwall verläuft, geschnitten wurde, brachte sehr wichtige Erkenntnisse. In einer Tiefe von 160 cm unter der Oberfläche entdeckte man Spuren einer Pfostenkonstruktion und dazu noch, analog zu der auf der Vorburg festgestellten Situation, einen „verbrannten“ Horizont — eine Schicht unter gelbem Sand, mit einem hohen Inhalt an Holzkohlestückchen. Die Pfostenkonstruktion wird offensichtlich von zwei parallelen Pfostenreihen im Durchmesser von 25–35 cm gebildet, die voneinander 3 m entfernt sind.

III.

In der Zeit vom 6. IV. 1966 bis 25. IV. 1966 wurde die Grabung der untersten Siedlungsschicht in den Quadranten G, H, I/14, 15, 16 beendet. Die durchforschte Fläche ist mit dem Buldozzer am 25. IV. zugeschüttet worden.

Von dieser Stelle wurde das bisher wichtigste Material für das Studium der Entwicklung von Mikulčice in der vorgrossmährischen Zeit gewonnen und dies sowohl in der Metall-, als auch in der Knochenindustrie und es fehlten auch nicht interessante Keramikfunde. Das Fundmaterial ist um so wertvoller, da wir es in den meisten Fällen stratigraphisch direkt unter ungestörten Sand- oder Lehmherrichtungen der Fussböden belegt haben, die durch Funde in den Abfallgruben in ihrer unmittelbaren Umgebung datiert sind.

Das Liegende ist eben, zum Unterschied von der heutigen Oberfläche, die im südlichen Teil der durchgrabenen Fläche eine kleine Anhöhe bildet. Das Lehmliegende befindet sich meistens in einer Tiefe von 90–100 cm, in den Quadranten der Reihe 16 allerdings 120–130 cm, aber auch tiefer. Die Sandfussböden hatten meistens mehrere Herrichtungen. Mit Rücksicht darauf, dass über die früheren Funde in diesem Abschnitt bereits in den regelmässigen jährlichen Berichten gesprochen worden ist, führe ich nur Funde aus dem Horizont, der sich knapp auf dem Lehmliegenden befindet, an.

In den Quadranten H, I/16 gelang es einen Komplex von Pfostengruben zu erfassen, die einen rechteckigen 5 m breiten und mehr als 10 m langen Bau bilden (Obj. 652). Die südliche und nördliche Wand bilden Pfostengruben im Durchmesser von 4,5 cm, die voneinander 23 cm entfernt sind. Die zugespitzten Pfosten wurden 15 bis 20 cm tief in das Liegende geschlagen. In dem lehmsandigen Fussboden des Objektes 629 hoben sich diese Pfosten nicht ab, sie sind also älter. Die südwestliche Wand des Objektes ist nicht markant und fließt mit den Pfostengruben verschiedenen Charakters und Alters zusammen, mit denen die Fläche des Quadranten I/16 besät ist. Aus diesen sondert sich noch ein quadratisches Gebilde ab, dessen Kante 2,5 m beträgt, mit Pfostengruben im Durchmesser von 5 cm, die voneinander 25 cm entfernt sind und 15–20 cm in das Liegende eingetieft sind. In dem bereits angeführten Fussboden des Objektes 629 waren sie ebenfalls nicht zu erkennen. Auf dem Lehmliegenden sind zahlreiche Brandspuren, grössere schwarze und rötliche Flecke von durchbranntem Lehm, die von der Existenz einer Feuerstelle zeugen. Zu dem beschriebenen Objekt gehört eine sehr interessante Kulturschicht. Eine bronzene Pinzette gemeinsam mit einer interessanten Keramik fand man bei der Liquidierung der lehmsandigen Herrichtung im Objekt 629 oder Objekt 652 in der Schicht zwischen dem Liegenden und dem Fussbodenniveau. Hier war es oft sehr schwer zu bestimmen, ob die Funde noch zur Fussbodenherrichtung oder bereits zu dem unteren Horizont gehören, da der Übergang nicht markant war und bei der Flächenabdeckung konnte man ihn nicht genau erfassen. Auf jeden Fall sind es jedoch ältere Funde als Objekt 629 — ähnlich wie Objekt 652 — und gehören gemeinsam mit diesem zu dem ältesten bisher erfassten Siedlungshorizont auf dem Burgwall. Eine bronzene Riemenzunge wurde knapp auf dem Lehmliegenden im Quadranten I/14 gefunden, also in unmittelbarer Nähe von Objekt 652. Auch das bronzene Beschlagstück mit dem Relief, das den Kampf eines Drachens mit einer Schlange vorstellt, fand man unter einer Lehmherrichtung des Objektes 627, knapp auf dem Lehmliegenden im Quadranten I/15, also direkt auf der Fläche von Objekt 652. Nicht weniger interessant ist das keramische Material, das aus demselben Horizont stammt. Bei der Liquidierung des lehmsandigen Fussbodens des Objektes 628 fanden wir einen interessanten Keramikkomplex, in dem simsformige Gefässränder einer hoch entwickelten Fabrikation gleichzeitig mit Bruchstücken eines feinandigen grauen Gefässes auftreten, das an Keramik der späten Völkerwanderungszeit erinnert. Es ist überhaupt sehr bemerkenswert, dass die Keramik aus dem Horizont unter den lehmsandigen

Fussböden entwickelter als die jüngere Keramik scheint. Aus diesem Grunde ist die typologische Methode beim Studium der Mikulčicer Keramik gänzlich ungeeignet und man wird nur aus den stratigraphisch sicher festgestellten Komplexen ausgehen müssen.

IV.

Der Schwerpunkt der Grabung im Jahre 1966 war die Abdeckung der Befestigung und des mit dieser zusammenhängenden Flussbettes, in einer Entfernung von ca. 250--300 m nordwestlich von der Befestigung der Fürstenburg. Die ersten Arbeiten hier begannen schon in den vergangenen Jahren, wegen des hohen Standes des Grundwassers, hatte man mit der Grabung nicht fortsetzen können. Für die Grabung wurde eine solche Stelle ausgesucht, die nach unserer Beurteilung die besten Ergebnisse bringen konnte. Wir setzten logisch eine Überbrückung des ursprünglichen Wasserlaufes voraus, weil alle Siedlungsobjekte auf der befestigten Siedlung der sog. westlichen Vorburg im Grunde seine längere Achse verfolgen. Durch die Grabung wurde die Richtigkeit dieser Voraussetzung bestätigt.

Die Situation bei der Grabung in diesem Abschnitt war durch die grosse Überschwemmung ziemlich kompliziert, die am 25. Juli eintrat. Trotzdem alle technischen Vorkehrungen getroffen wurden, konnten wir das Steigen des Grundwassers nicht verhindern, das allmählich die ganze Grabung überflutete. Es gelang nicht, die Kontrollblöcke zu erhalten, die durch das Unterspülen des Grundwassers einstürzten. Die Schwierigkeiten währten fast bis Ende Oktober, als es erst möglich war auch in grösseren Tiefen mit den Arbeiten fortzusetzen, ohne dass diese durch die ständige Gefahr des Durchsickerns des Grundwassers gefährdet worden wären.

Die Befestigung ist auch der Vorburg als sanfte Terrainwelle kenntlich. Unter einer 10—20 cm starken Anschwemmungsschicht hob sich die Destruktion des Steinwalles aus gelben, stark erodierten Steinen ab. Die Grabung wurde in Sonden durchgeführt, die in einige Abschnitte geteilt und mit den Nummern R 1 bis R 2 (siehe Plan) versehen waren. In der Steindestruktion des Walles sind einige Gräber abgedeckt worden, die meistens fundlos waren. Es zeigte sich, dass sie den vorderen Rand der jüngsten Phase des Walles (Phase I.) verfolgen. Diese Phase ist ziemlich unklar, denn sie erlitt den meisten Schaden bei der Herausnahme der Steine. Von der älteren Phase des Steinwalles unterscheidet sie sich unter anderem auch im Baumaterial. Die Steine sind hier nicht klein, wie in den meisten Fällen des Walles der II. Phase. Es sind hier grössere, flache Stücke, die eine Trockenmauer bilden. In einigen Fällen stellten wir auf dem destruierten Wall Siedlungsobjekte fest. In Sonde R 10 hob sich 40—50 cm unter der rezenten Oberfläche ausserhalb der Stirnwand der Befestigung eine grössere Steinscholle ab, auf der eine graubraune lehmsandige Schicht mit Funden war. Knapp bei dem Profil stiessen wir auf das Fundament eines Steinherdes, der auf Steintrümmern errichtet wurde. In der Nähe fand man auch zwei Mahlsteine. Ein weiteres Siedlungsobjekt wurde in Sonde R 11 entdeckt, ebenfalls auf der Destruktion des Steinwalles. In einer Tiefe von 80—90 cm stiessen wir auf Überreste eines Fussbodens mit einem Feuerherd. Den Fussboden bildete eine Schicht von angeordneten kleineren Steinen, die stark in den Graben abfielen. In der Umgebung war eine Menge von Funden. Die Ausmasse des gut erhaltenen Herdes betragen 50 × 30 cm.

Nach Beiseitigung der destruierten Schicht erschien, ungefähr zwei Meter von der Stirnwand der I. Phase, eine Steinmauer aus kleineren Steinen (II. Phase). Diese Mauer war durch ein System von kleinen Pfosten gehalten, deren Abdrücke in der Steinmauer festgestellt worden sind. Es ist nicht uninteressant, dass sich der Charakter des Steinwalles der II. Phase änderte, er war nicht an allen Stellen gleich. In einigen Abschnitten war der Wall ähnlich wie der erste erbaut, d. h. aus grösserem trocken gelegtem Bruchstein.

Hinter der Steinmauer der II. Phase, von der Oberfläche bis zu einer Tiefe von durchschnittlich 120 cm, war ein Lehmblock sichtbar, der sich längs des ganzen Walles in einer Breite von ca. 200 cm erstreckte. Unter diesem Lehmblock befand sich eine Schicht, die eine Menge Holzkohlstückchen und sogar Teile von verholzten Balken enthielt. Ursprünglich bildeten diese Balken offensichtlich irgendwelche Kammern und die lehmige Schicht sinkt in diese ein. Anzeichen dieser Kammern wurden in Sonde R 10 abgedeckt. Zu demselben Horizont, der zweifellos der älteren Holzbefestigung angehört (wir können diese als Phase III. bezeichnen), gehört auch das quadratische Objekt, das in nächster Nähe der Pforte gefunden wurde. Wie die Schnitte in einigen Teilen des Walles zeigen, handelt es sich im Falle der III. Phase um zwei verschiedene Schichten, die stellenweise zusammenfliessen, ein anderesmal sind sie durch eine Lehmschicht getrennt. Die Profile zeigen jedoch verlässlich, dass der Steinwall der II. Phase auf dem Horizont der verbrannten Befestigung errichtet worden war. Erst eine weitere Grabung wird die Richtigkeit dieser Voraussetzungen beglaubigen und gleichzeitig für die Datierung wichtiges Material bringen können. Mit Rücksicht darauf, dass die Abdeckung dieser Schichten nur durch enge Sonden durchgeführt wurde, ist das Material bisher sehr gering. Markant sind die simsformigen Ränder, die von einer verhältnismässig entwickelten Keramik stammen, welche in dem untersten Horizont der Holzkohleschicht gefunden worden ist.

Die Situation vor der Stirnwand der II. Phase ist etwas einfacher. An einigen Stellen schien es, wie zum Beispiel auf dem Südprofil der Sonde R 11, dass der dunkle Horizont der III. Phase auch vor die Stirnwand des Walles reicht und als wäre in diesem eine Holzpalisade eingetieft. Trotz aller

Bemühungen können wir auch heute von einer näheren stratigraphischen Einreihung der Palisade nichts konkreteres sagen, die auf der Vorburg schon im Jahre 1963 abgedeckt wurde. Auf jeden Fall ist sie jedoch älter als die II. Phase — der Steinwall, denn die Längsbalken, welche die Palisade verfolgen, reichen in einigen Fällen direkt bis unter den Steinwall.

Die erhaltenen Pfosten der Holzpalisade befanden sich in einer Tiefe von ungefähr 190 bis 200 cm. Viele von diesen sind mehr als 100 cm lang. Bemerkenswert ist ihre schräge Richtung, sie sind nicht senkrecht in die Erde eingeschlagen, sondern neigen sich zu dem Steinwall. Nur an der Stelle, wo die Biegung des Walles am schärfsten ist, also in den Quadranten -A/-24 und -B/25 sind sie senkrecht, ja sie neigen sich sogar fast in entgegengesetzter Richtung. Nach Beobachtungen im Terrain kann dies durch Verschiebung des Erdreiches verursacht sein, das von dem schweren Block des Steinwalles herausgedrückt wurde.

Ein grosser Erfolg war die Entdeckung der Pforte, die in die untersuchte befestigte Siedlung führt. Sie ist derart angebracht, damit die Überbrückung des Wasserlaufes vor dem Wall am kürzesten ist. Die Konstruktion war sehr einfach. Sie erschien schon markant in einer Tiefe von 60 cm unter der Oberfläche als Durchbruch in dem Steinwall. Später sah man, dass auch der Lehmstreifen an dieser Stelle durch eine ca. 4 m breite Lücke unterbrochen ist. Die Nordseite der Pforte hat einen fast geraden Abschluss, in dem drei mächtige Pfosten sichtbar sind, die einen rechtwinkligen Querschnitt haben (Seitenlänge 25—30 cm). Die Südseite war nicht so markant, trotzdem auch hier zwei ähnliche Pfosten zu sehen waren. In der Mitte zwischen beiden Rändern befand sich eine Gruppe von Steinen (einer von diesen war mit interessanten Ritzlinien versehen) mit dislozierten Teilen eines Pferdeskelettes. Nach Abnahme der Lehmschicht sah man die weitere Phase der Konstruktion des Einganges, die aus zwei gegenüberliegenden Pfostengruben besteht, die mit kleinen Steinen umgeben sind. Eine andere Phase bildet offensichtlich ein System von Pfosten, die an jene anknüpfen, welche den Steinwall der II. Phase festigen. In diesem Grabungsstadium ist es nicht möglich mit Bestimmtheit zu sagen, zu welcher Phase der Befestigung man die einzelnen Phasen der Konstruktion der Pforte einreihen kann.

Beim Eingang in die befestigte Siedlung sind Fundamente eines viereckigen Baues von Blockhauskonstruktion festgestellt worden, der offensichtlich bei einem Brand zerstört wurde. Hier blieben Teile des Lehmewurfes der Wände gut erhalten. Die Grabung ist hier noch nicht beendet.

Auch die Grabung im eigentlichen Flussbett wurde nicht beendet, von wo wir eine Menge wichtiger Funde aus Holz gewannen. Die Schicht mit den erhaltenen Holzartefakten, mit ganzen Baumstämmen usw. ist verhältnismässig mächtig und beginnt bereits in einer Tiefe von 250 cm. Die tiefste Stelle die wir vorläufig erreichen konnten, lag rund um 400 cm unter der rezenten Oberfläche. Zum erstenmale konnte man hier einen ganzen Pfosten aus der Palisade sehen, der unter Anschwemmungen im Flussbett längs des Walles lag. Interessant ist der Einschnitt in seinem oberen Teil.

Von den gefundenen Holzgegenständen ist der Teil eines Holzbogens am wichtigsten, der ca. 320 cm unter der Oberfläche gefunden wurde. Aus derselben Tiefe stammt auch ein Teil einer gespaltenen Holzplatte, Bruchstücke einer Holzschlüssel und einige ovale linsenförmige Gegenstände mit glatter Oberfläche. Die Keramik hat eher einen älteren Charakter. Am Boden des Flussbettes sind auch sehr gut erhaltene Balken mit abgeschnittenen Zweigen.

Im nächsten Jahr wird hier mit der Grabung fortgesetzt werden, denn eine Reihe von Fragen blieb ungelöst. Vor allem wurde die Grabung im interessantesten Abschnitt — am Orte der ehemaligen Überbrückung nicht beendet. Auf der verhältnismässig kleinen Fläche war es nicht möglich, die einzelnen Phasen Überbrückung zu unterscheiden. Die Pfosten jedoch haben einen anderen Charakter (vierkantiger Querschnitt) als die eigentliche Palisade. Im nächsten Jahr erwartet man hauptsächlich Funde aus organischen Stoffen, in der Umgebung der Pforte und der Überbrückung, wo sich die Hauptarbeiten konzentrieren werden.

NÁLEZ SLOVANSKÉ NÁDOBY U PODIVÍNA

Okres Břeclav

BORIS NOVOTNÝ

Tab. 12

Na podzim roku 1966 při odkryvné práci ve šterkovišti mezi Podivínem a Rakvicemi, nalezl bagrista Mikuláš Zapletal z Velkých Bílovic slovanskou nádobku, kterou odevzdal učitelce Leblochové z Velkých Bílovic č. 74. Ta jí zapůjčila Archeologickému stavu. Na místě nálezů byl proveden průzkum dr. Z. Klanicou. Veškeré stopy osídlení nebo pohřbívání však již byly zničeny.

Slabě poškozená nádobka je nepravidelného soudkovitého tvaru s nevýrazným žlábkem hrdla a krátkým ústím s konicky zešikmeným okrajem. V podhrdlí je nádobka zdobena nepravidelnou vícenásobnou vlnovkou s ostrými draperiovými výkyvy. Přes největší výduť vede druhý výzdobný

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1966

Vydává: Archeologický ústav ČSAV, pobočka v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Prof. dr. Josef Poulik, DrSc.

Redaktoři: Dr. J. Říhový a dr. I. Peškař

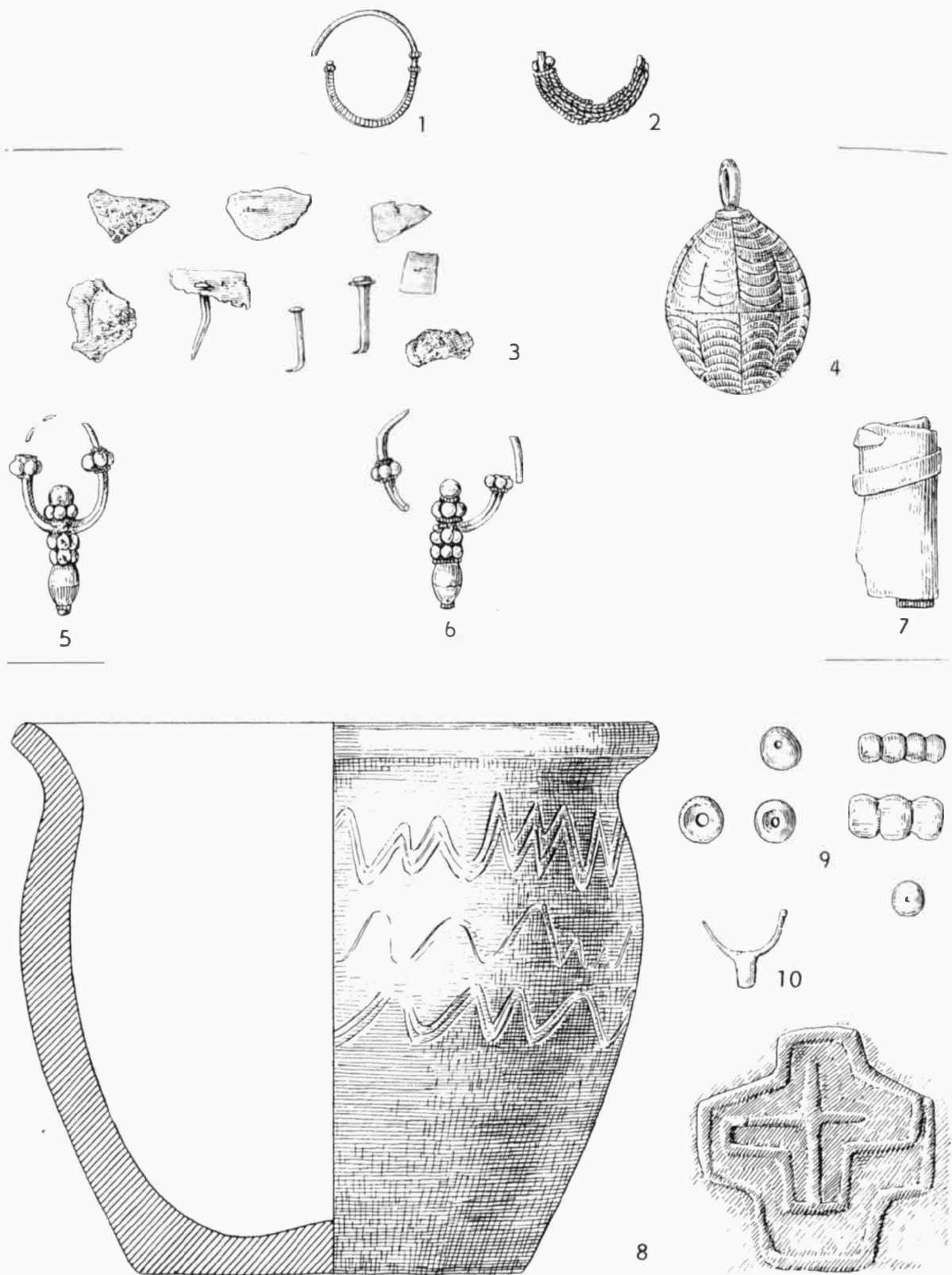
Překlady: Dr. R. Tichý a E. Tichá

Kresby: B. Ludikovská

Na titulní stránce: Bronzové kování ze slovanského hradiska v Mikulčicích

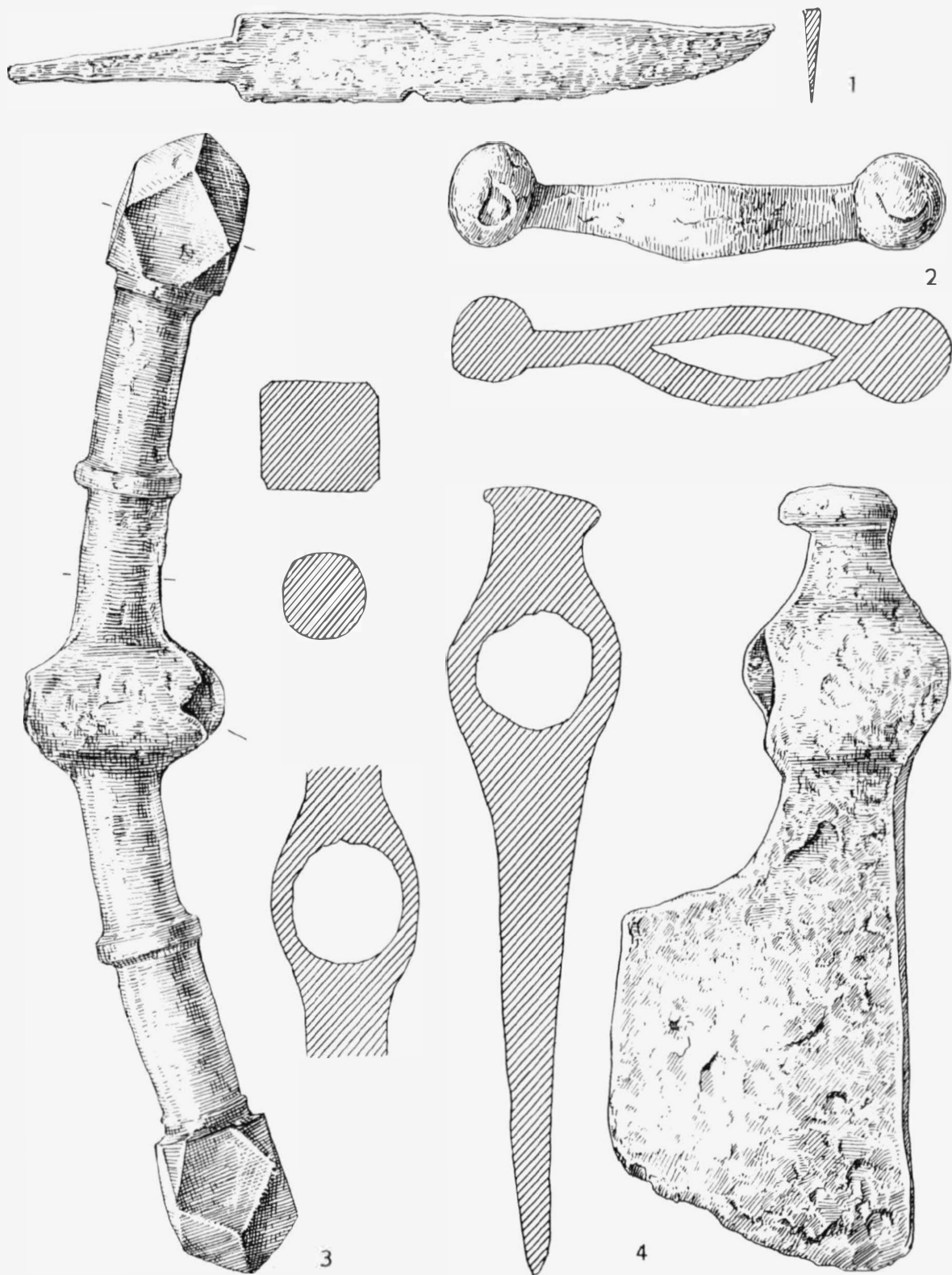
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejné.

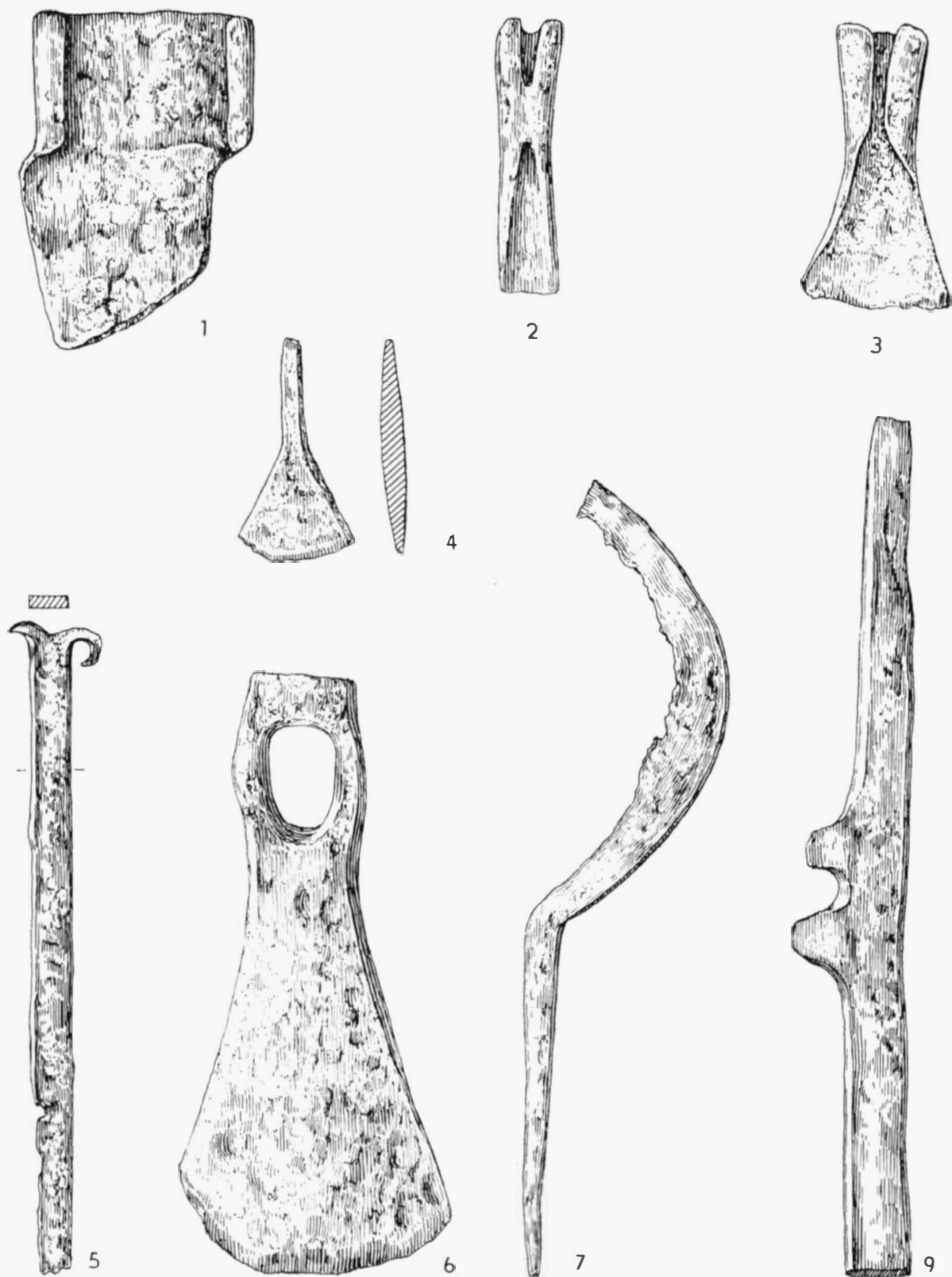
Tab. 14

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradisko. Nálezy z kostrových hrobů = Slawischer Burgwall. Funde aus Skelettgrabern. 1-10 = 1/1.

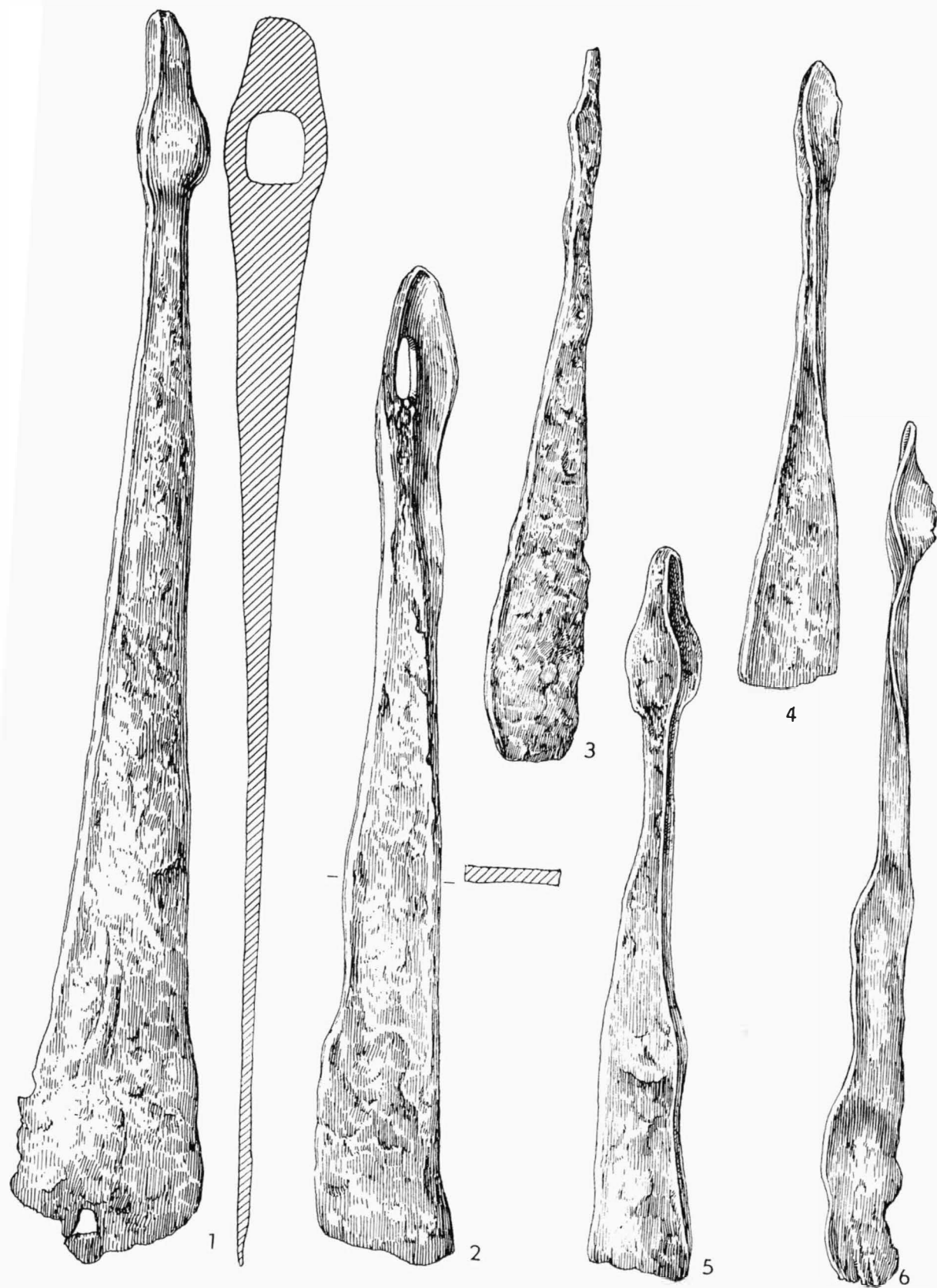
Tab. 15

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradisko. Železné předměty ze sídliště. — Slawischer Burgwall. Eiserne Gegenstände aus der Siedlung. 1-4 = 11.

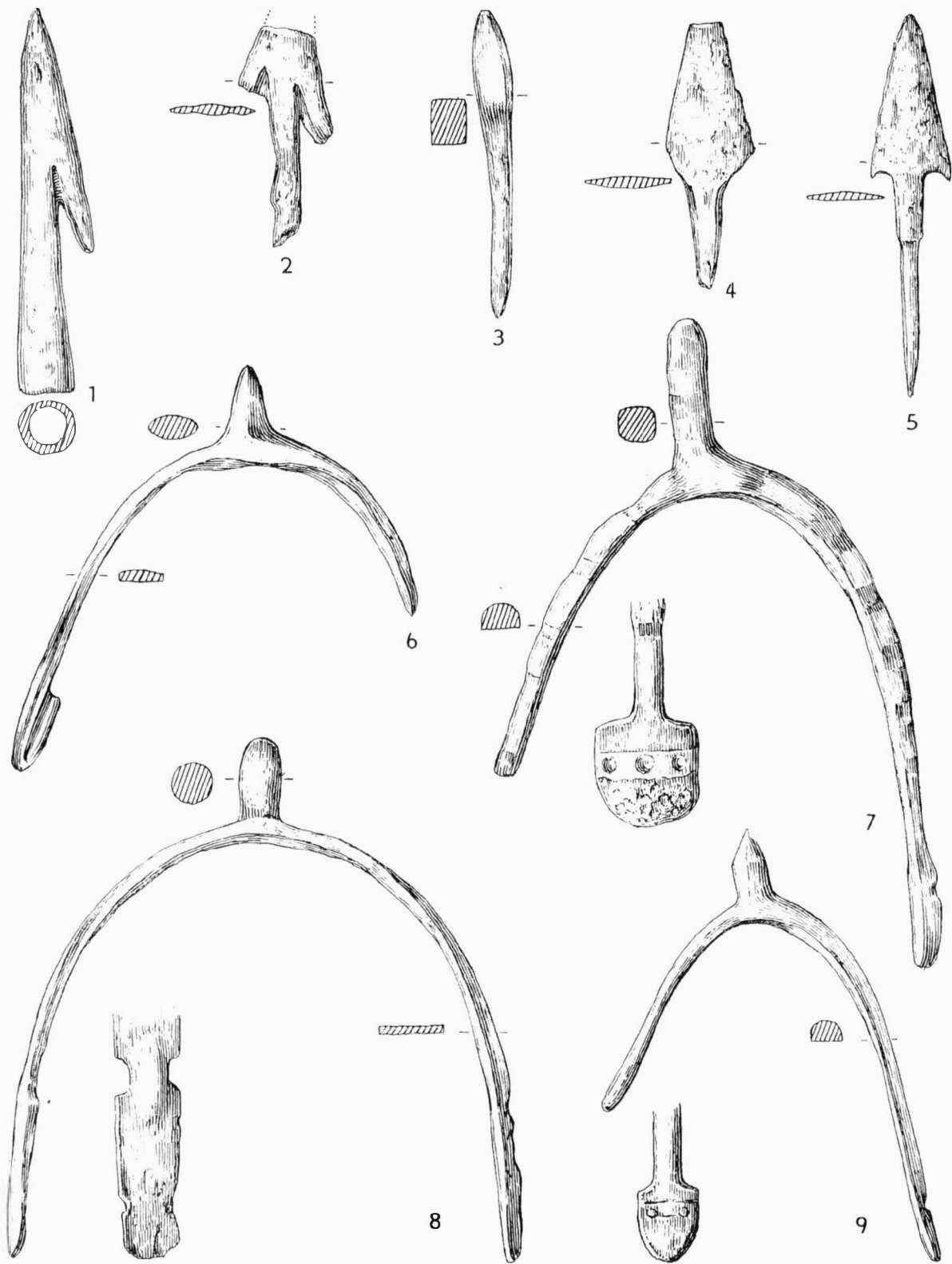
Tab. 16

Mikulčice (o. Hodonín). Slovaňské hradiško. Železné předměty ze sídliště. — Slawischer Burgwall. Eisene Gegenstände aus der Siedlung. 1—4, 6, 7 = $\frac{1}{2}$, 5, 9 = $\frac{1}{4}$.

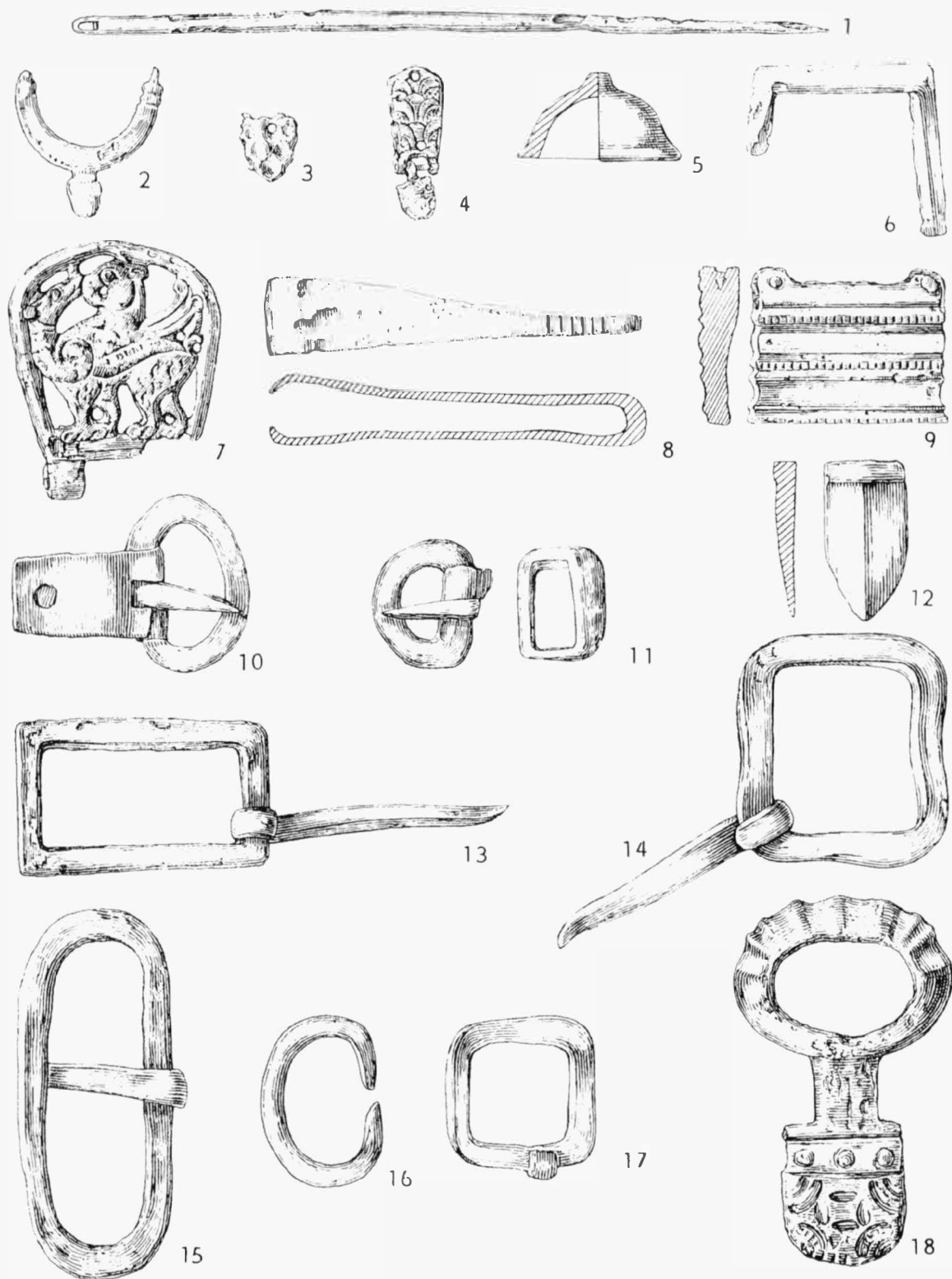
Tab. 17

Mikulčice (o. Hodonin). Slovanské hradisko. Železné hřívny ze sídelní vrstvy. — Eisenbarren aus der Siedlungsschicht. 1 2. 4-6 = $\frac{1}{4}$; 3 = $\frac{1}{2}$

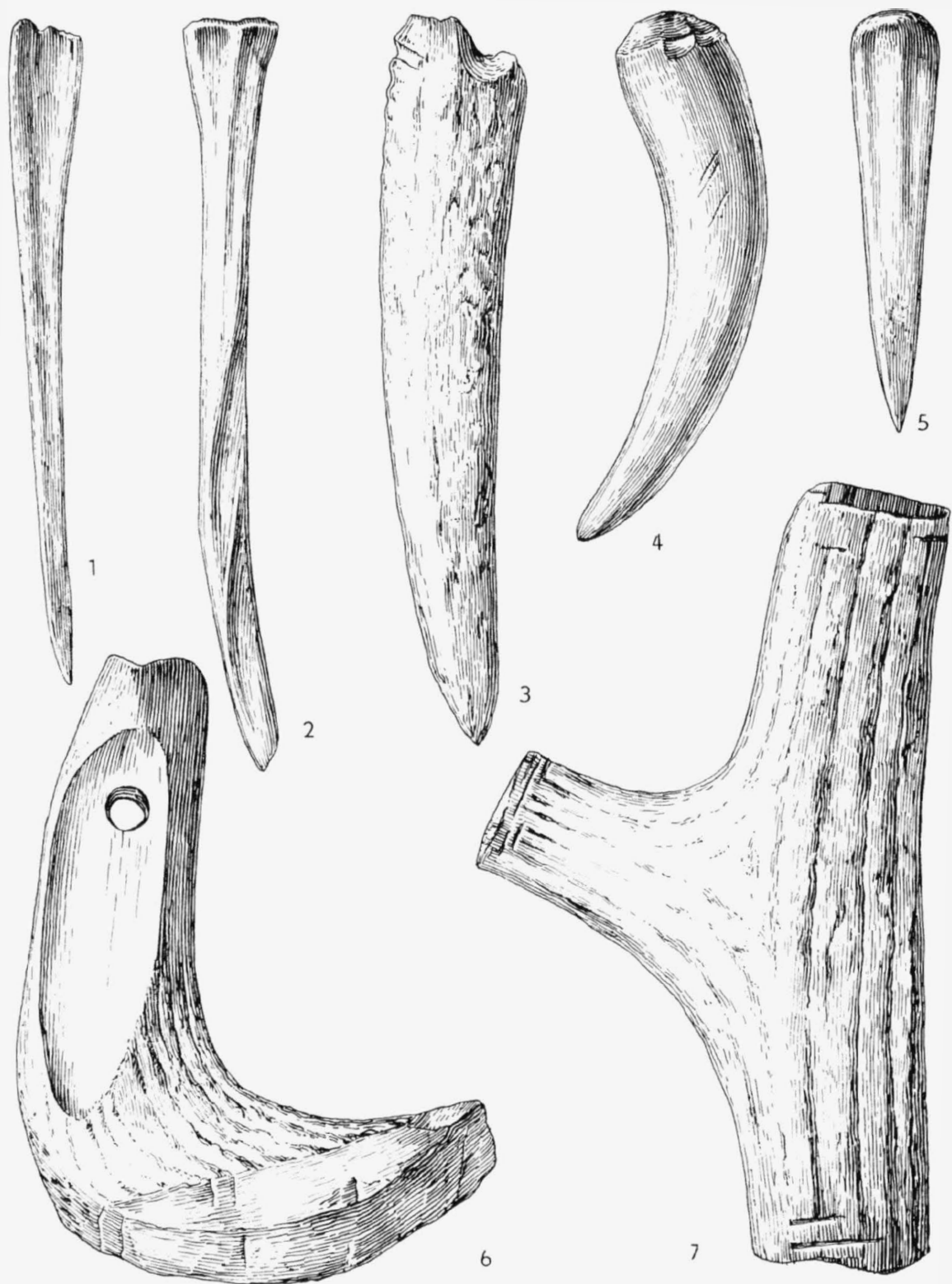
Tab. 18

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Železné ostruhy a šípky ze sídliště. — Slawischer Burgwall. Eisenerne Sporen und Pfeilspitzen aus der Siedlung. 1—9 = 1/4.

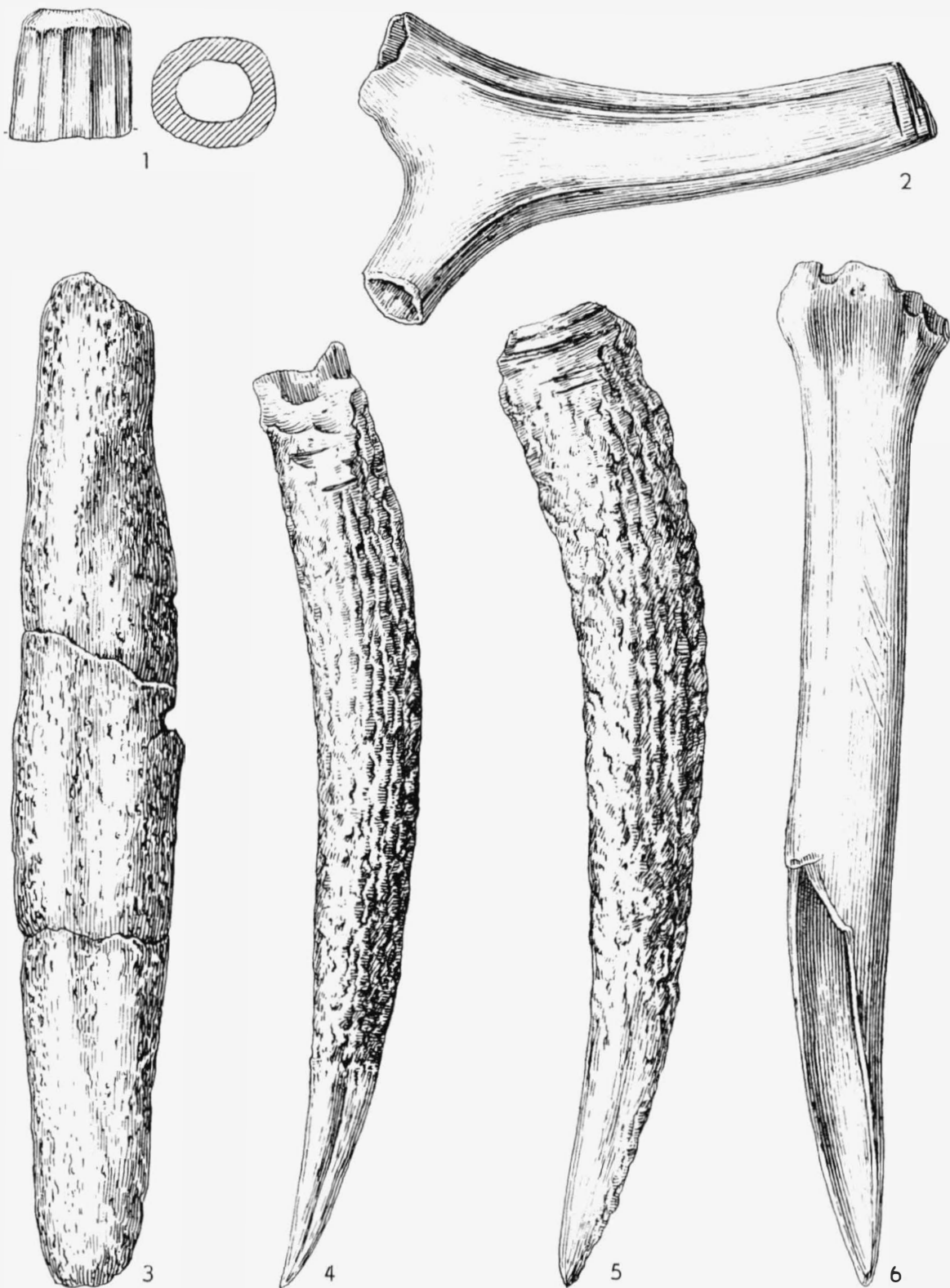
Tab 19

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradisko. Drobné bronzové a železné předměty ze sídlště. — Slawischer Burgwall.
 Kleine bronzene und eiserne Gegenstände aus der Siedlung. 1—18 = 1/1.

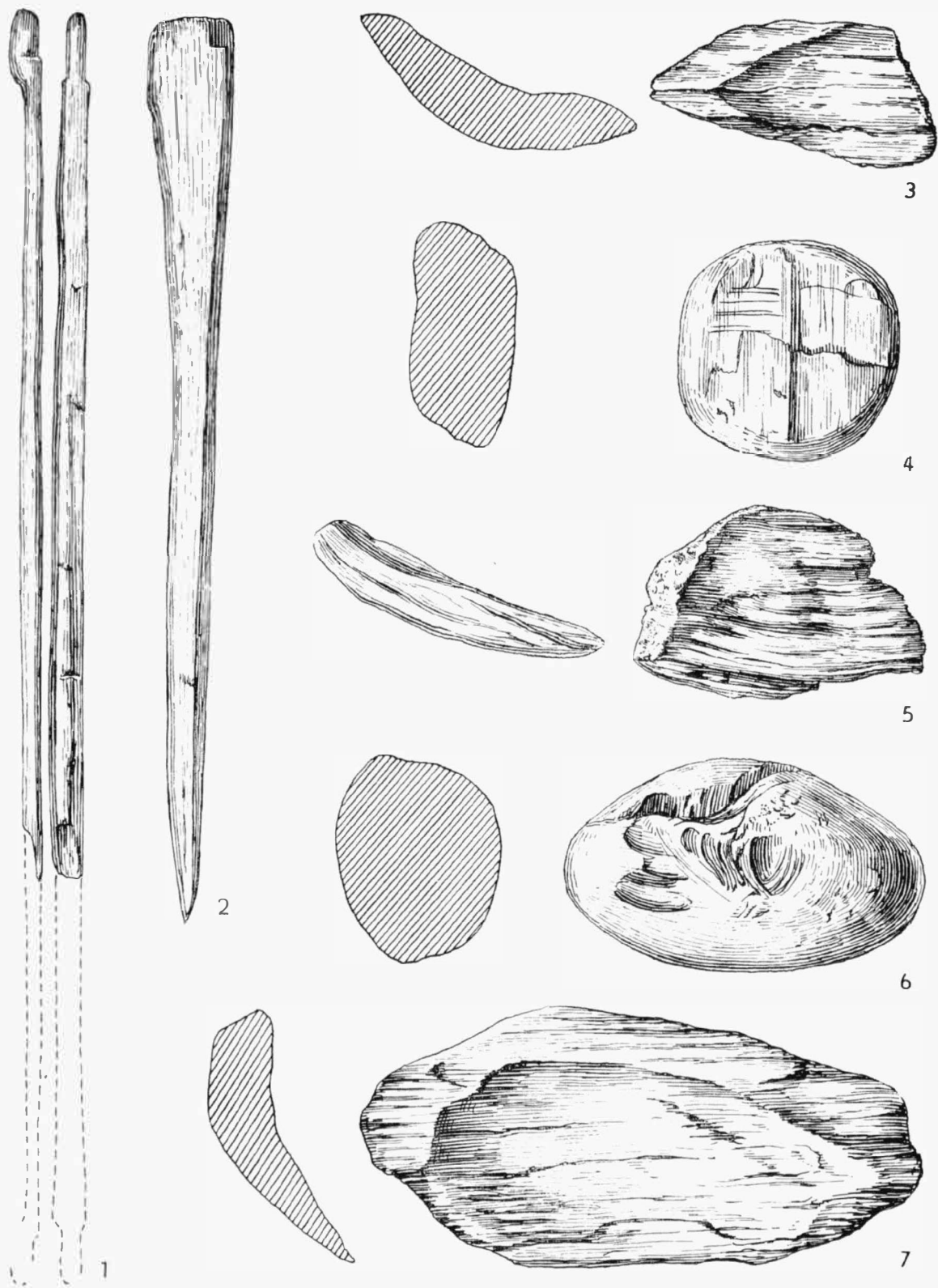
Tab 20

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Kostičné predmety ze sídišťa = Slawischer Burgwall. Knochengegenstände aus der Siedlung. 1-7 = 1/1

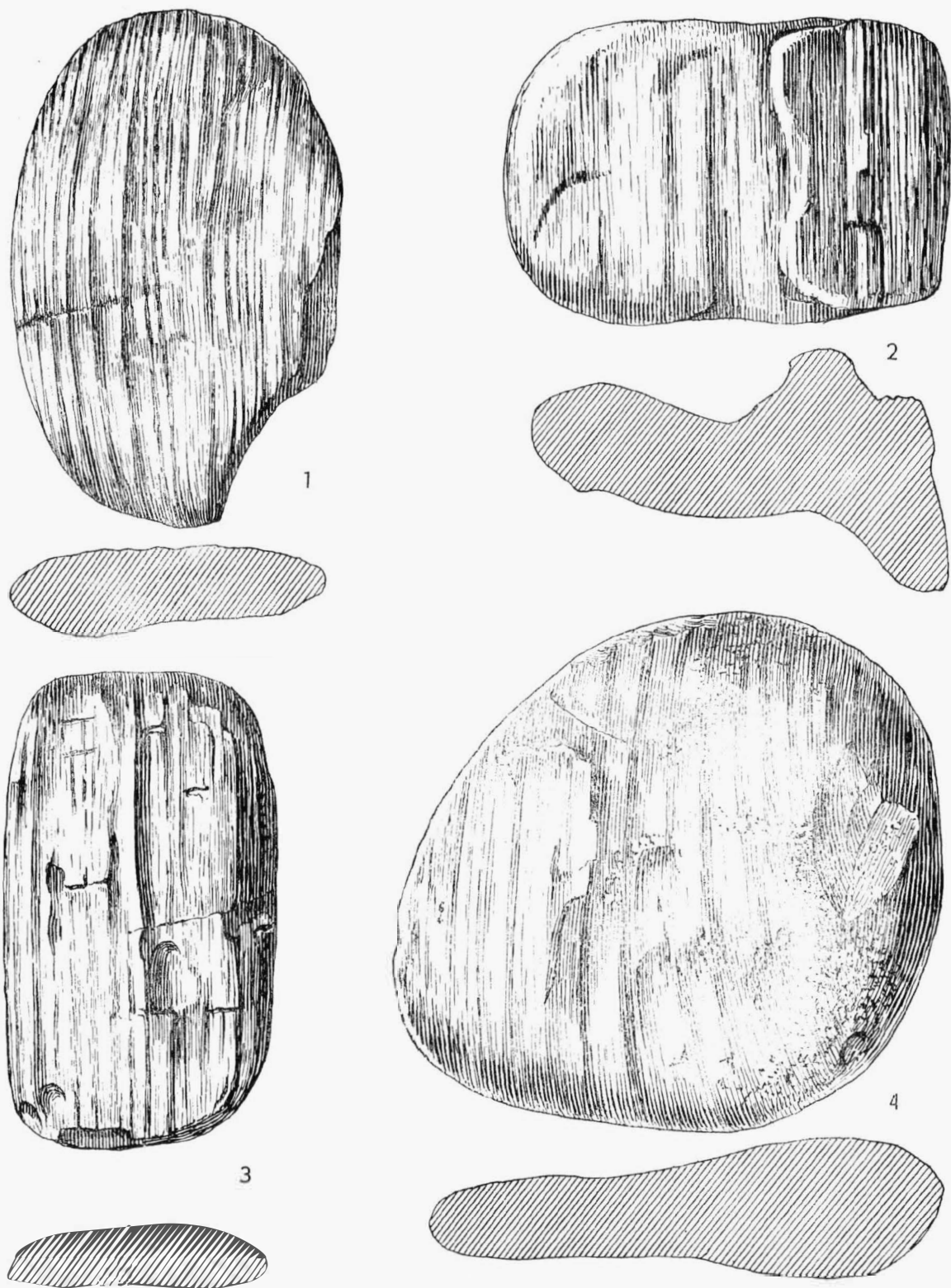
Tab. 21

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Kostěné předměty ze sídliště. — Slawischer Burgwall. Knochengegenstände aus der Siedlung 1, 4, 5, 6 = $\frac{1}{1}$; 2, 3 = $\frac{1}{2}$.

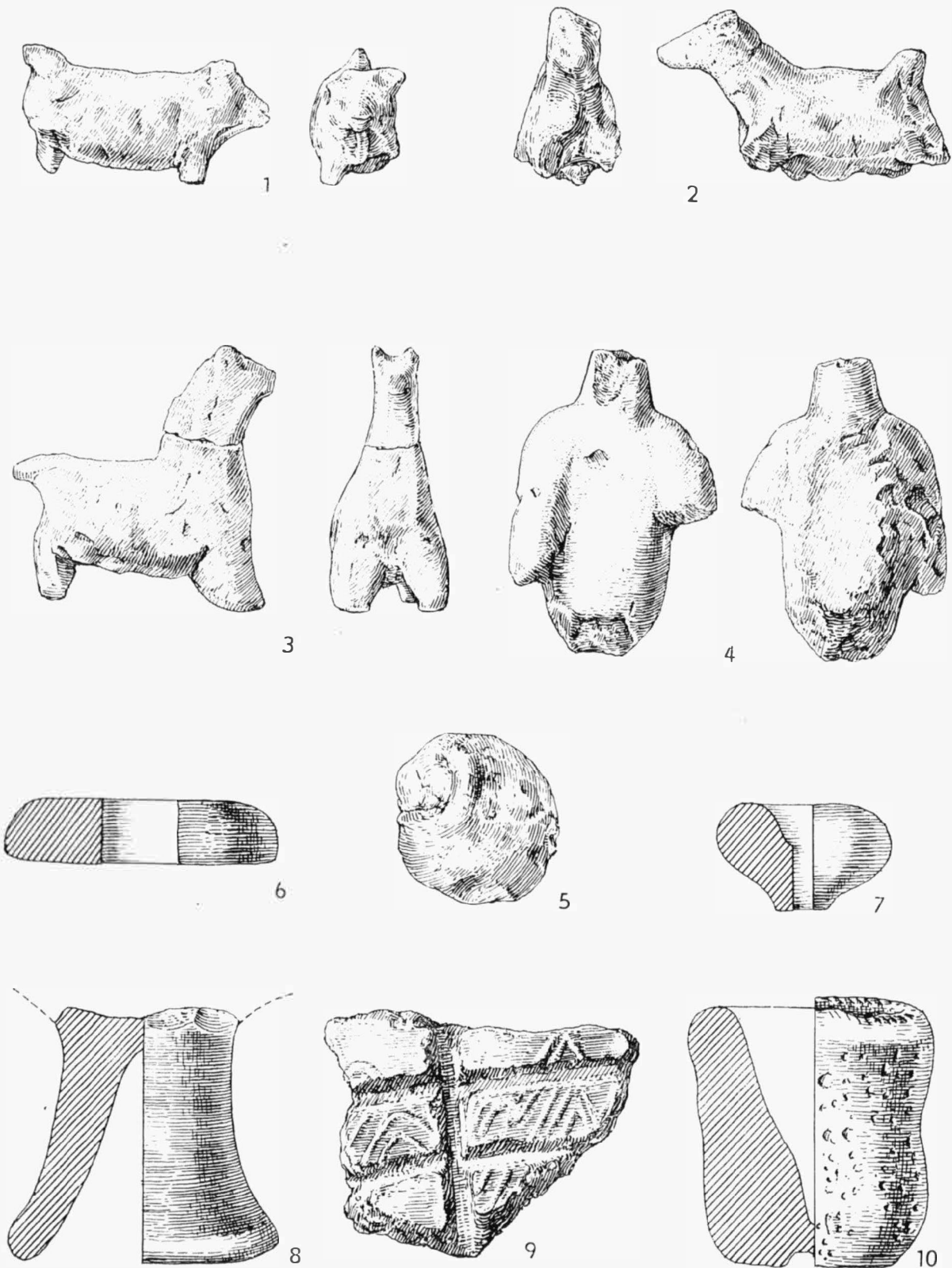
Tab. 22

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Dřevěné předměty, nalezené v říčním korytě. — Slawischer Burgwall. Gegenstände aus Holz, im Flussbett Gefunden. 1, 2 = $\frac{1}{2}$; 3–7 = $\frac{1}{4}$.

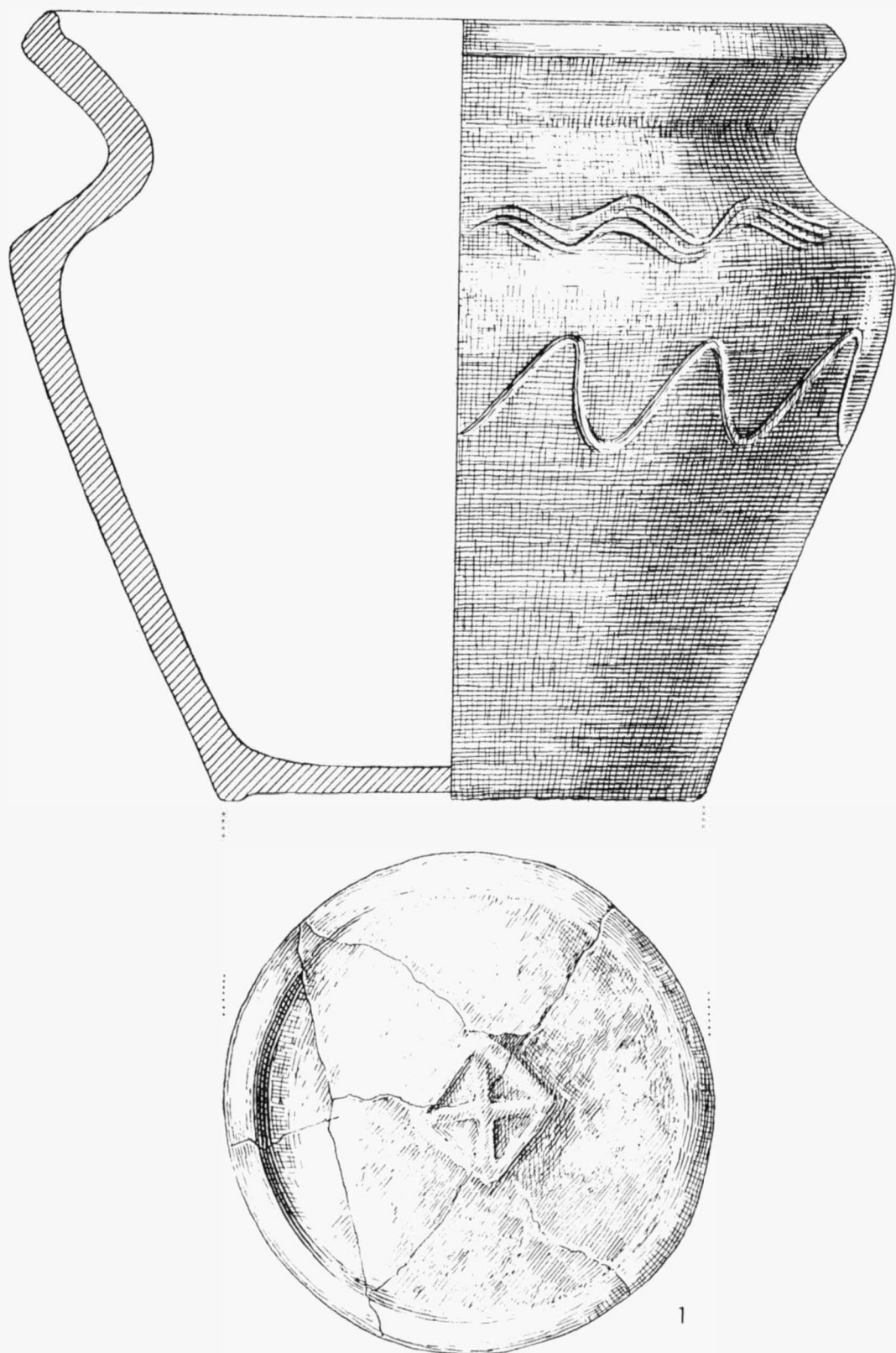
Tab. 23

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradisko. Dřevěné předměty, nalezené v říčnině korytě. — Slawischer Burgwall.
Gegenstände aus Holz im Flussbett Gefunden. 1-4 = 1/11.

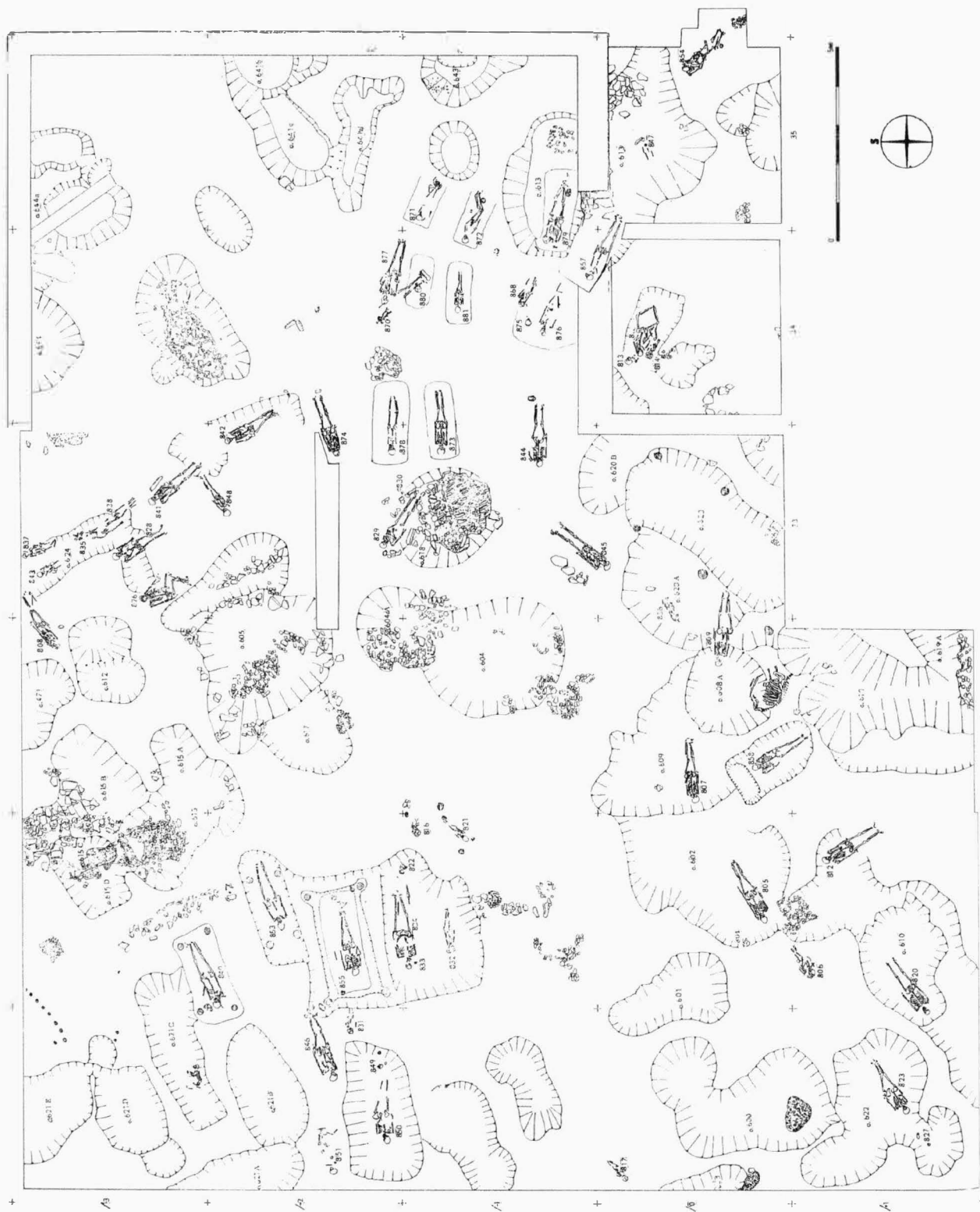
Tab. 24

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Nálezy z pálené hlíny, sídliště. - Slawischer Burgwall. Funde aus gebranntem Ton, Siedlung 1-10 = 1/1.

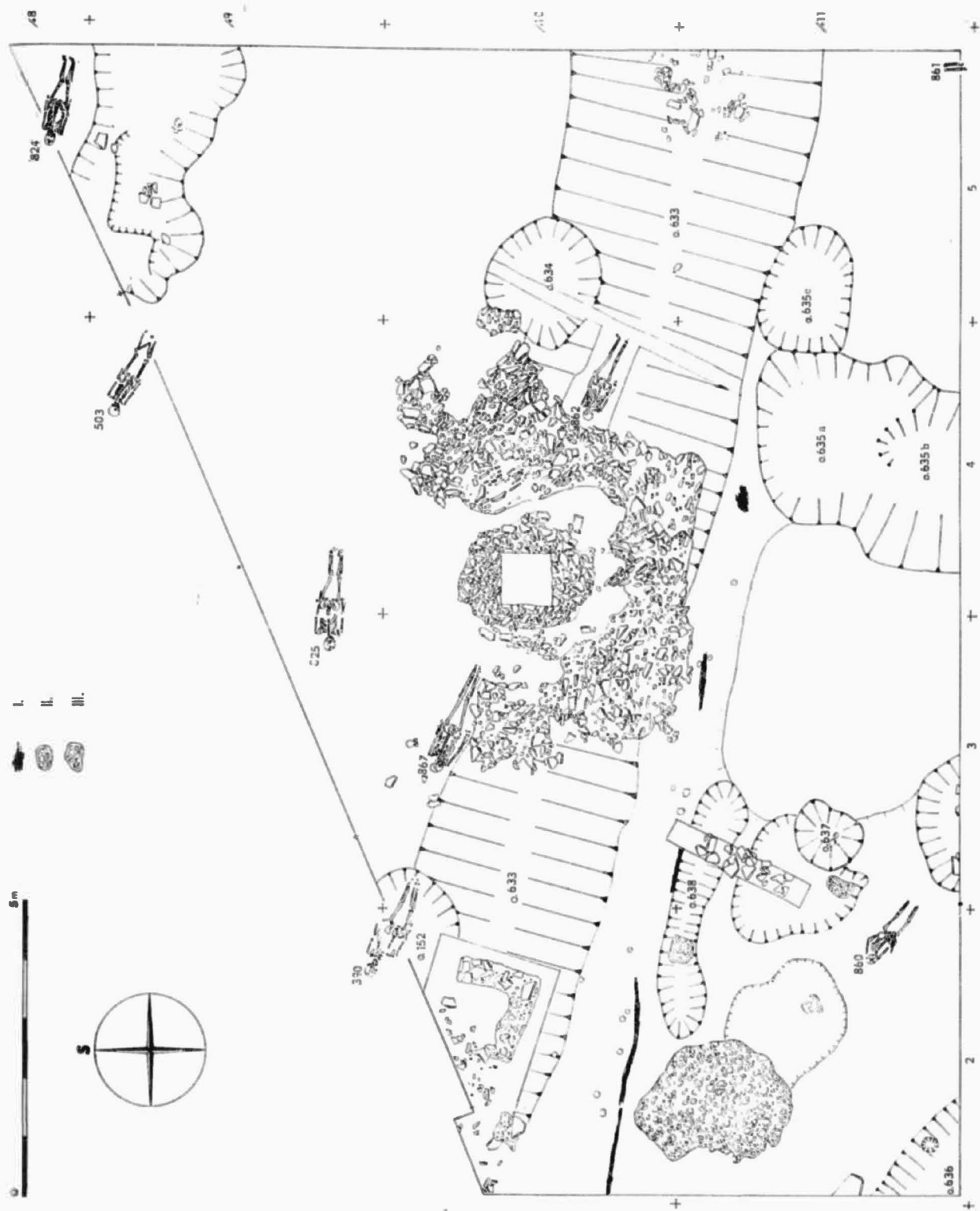
Tab. 25

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště. Nález se značkou na dně z destrukce baptisteria. — Slawischer Burgwall. Gefäß mit Bodenzeichen aus der Destruktion des Baptisteriums. 1/1.

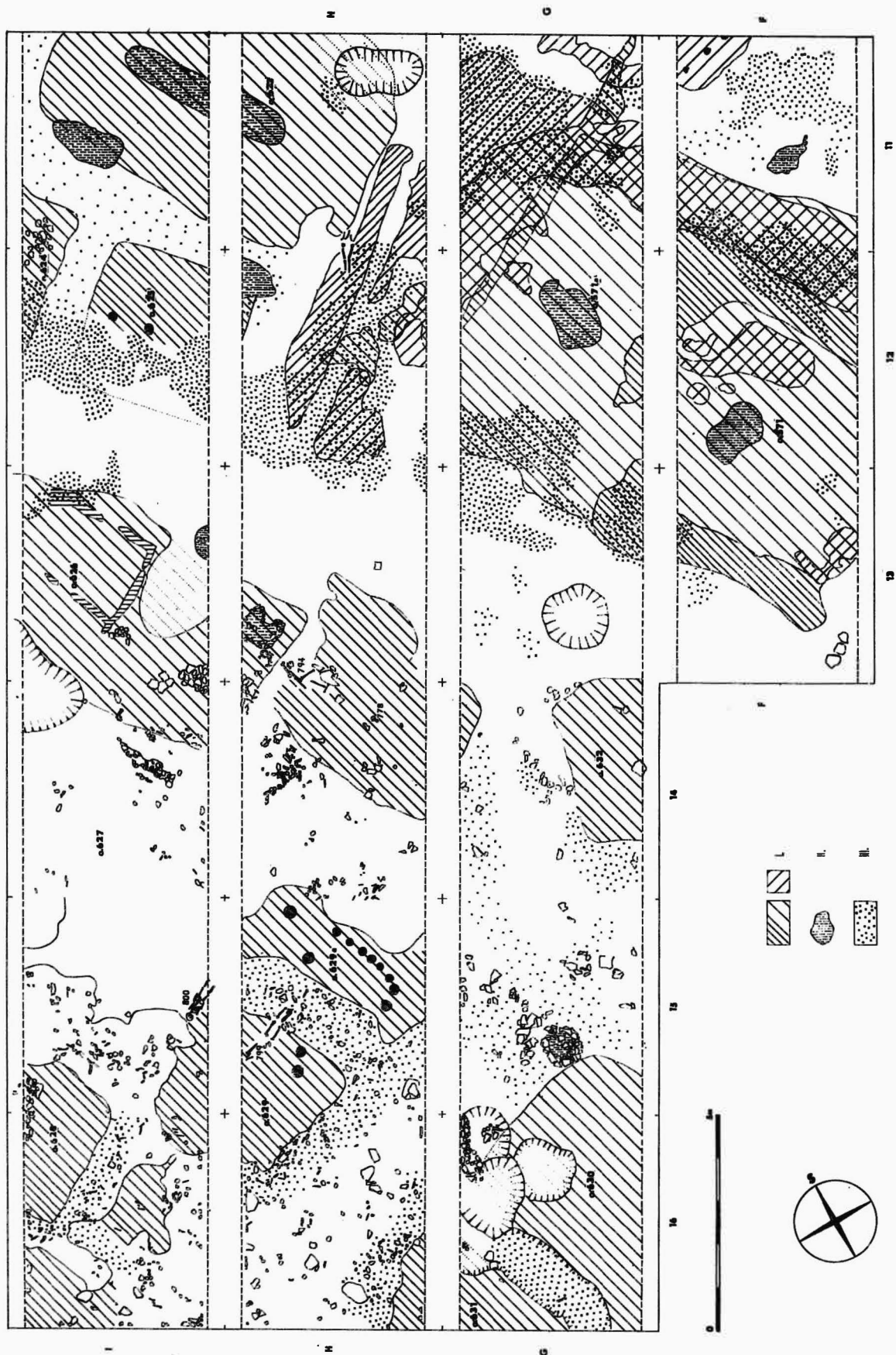
Tab. 26

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště Celkový plán prozkoumaných ploch v okolí předpokládaného XI kostela Kresba: O. Marek. (Hroby jsou označeny prostými čísly 1804–8811), u objektů je před číslicí zkratka o. (o. 471–o. 644). — Slawischer Burgwall. Gesamtplan der durchforschten Flächen in der Umgebung der vorausgesetzten XI. Kirche. Zeichnung: O. Marek. (Gräber 1804–8811) sind nur mit Nummern bezeichnet, Objekte haben vor der Nummer die Abkürzung o. (o. 471–o. 644)

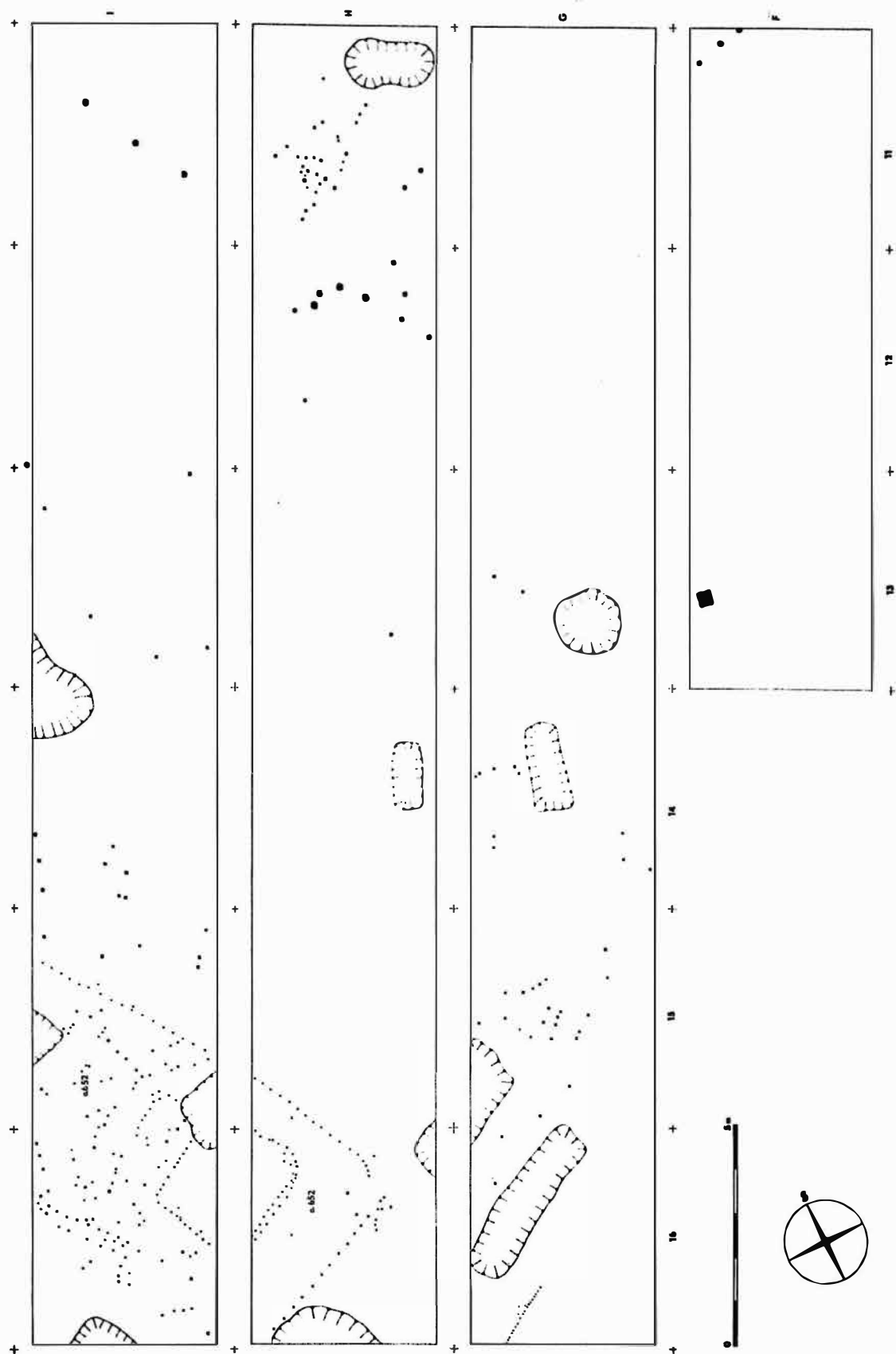
Tab. 27

Mikulčice (o. Hoxlonin), Slovanské hradisko. Výzkum baptisteria u trojlokné baziliky. Kresba: O. Marek (Vysvětlivky: I — zuhelnatělé dřevo; II — zbytky organické hmoty, III — malta), — Slawischer Burgwall, Grabung des Baptisteriums bei der dreischiffigen Basilika. Zeichnung: O. Marek. (Legende: I — verkohltes Holz; II — Überreste organischen Stoffes; III — Mörtel).

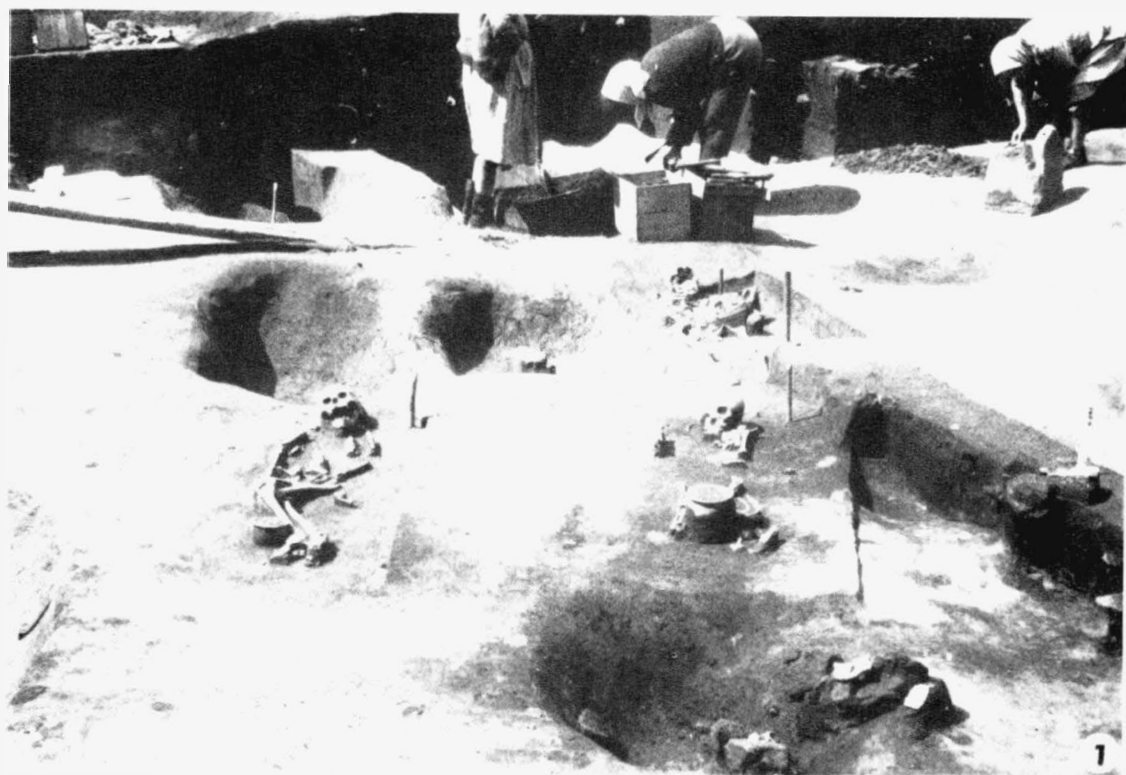
Tab. 28

Mikulčice (o. Hodonín). Sl ovanké hrad iko. Sid elníobjekty na tzv. podhradí Kresba: O .Marek .(Vysvětlivky: I — jílové či pískové úpravy podlah; II — zbytky oh išna popel; III — hromady zvířecích k ost (od palý) . — Slawisch er Bu gwall. Siedlungsobj ekte auf der sog. Vorburg. Zeichnung: O .Marek (Leg ede: I — lehmige oder sandige Fu sbodenh erricht ertu fig — Überreste von Feu erstellen und Asche; III — Anhäu fngre von Tie knochen (Abfälle).

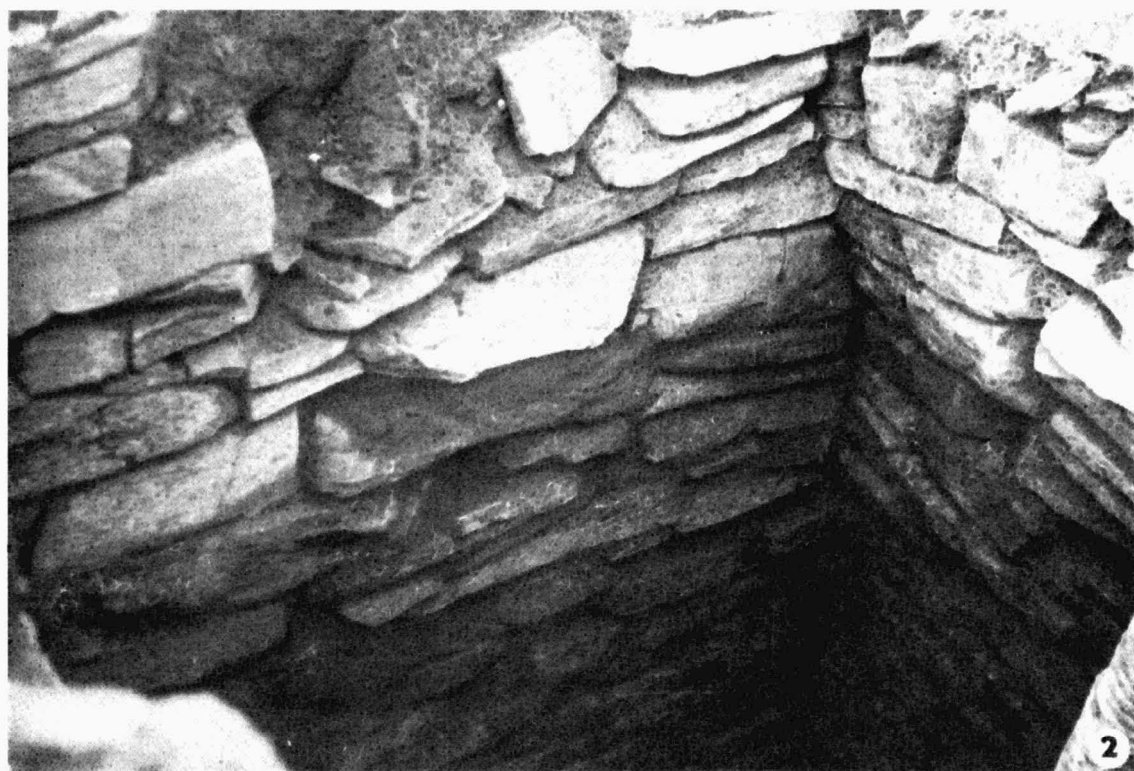
Tab. 29

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradisko. Sídlištní horizont pod úpravami na tzv. podhradí. Kresba: O. Marek. — Slawischer Burgwall. Siedlungshorizont unter den Fußbodenherrichtungen auf der sog. Vorburg. Zeichnung: O. Marek.

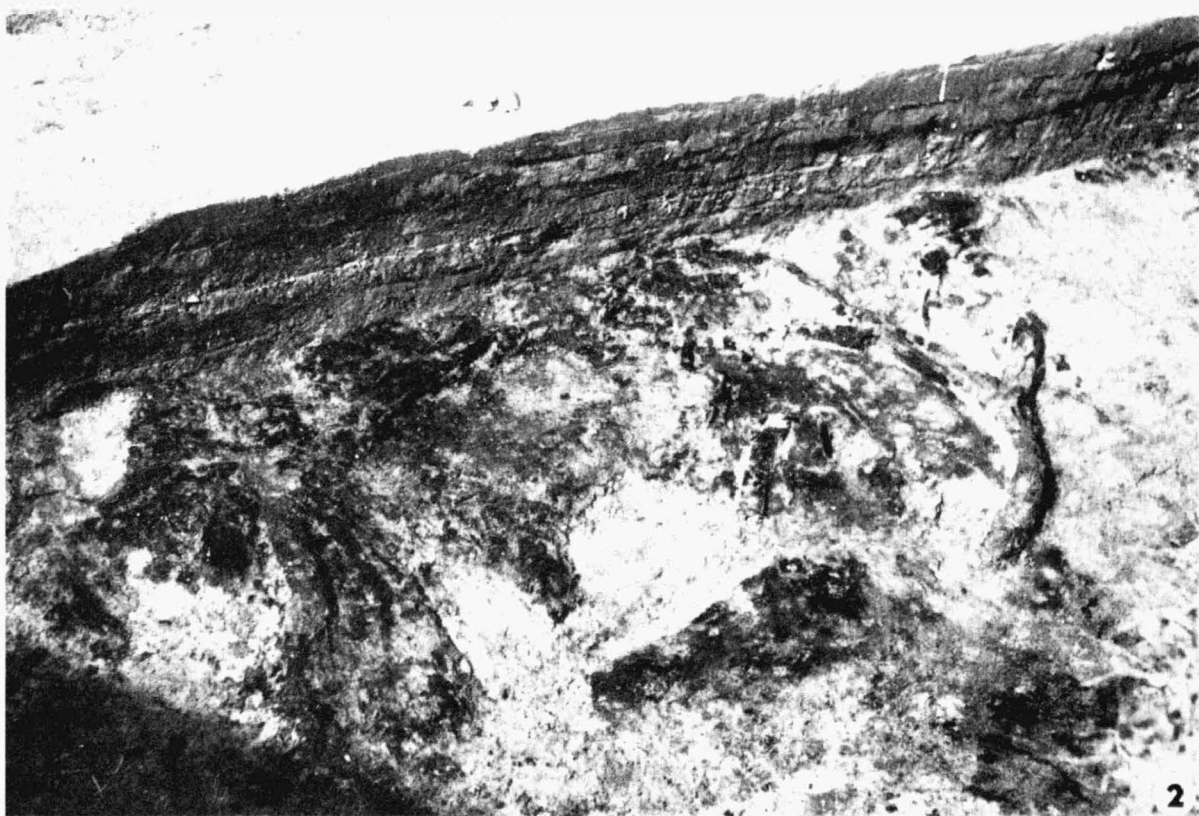
Tab. 42

Mikulčice (o. Hodonin). Slovanské hradiště. Výzkum u předpokládaného XI. kostela. 1 — Část pohřebiště, 2 — Rýsující se hroby a sídelní objekty. — Slawischer Burgwall Grabung bei der vorausgesetzten XI. Kirche. 1 — Teil des Gräberfeldes, 2 — Umrisse von Gräbern und Siedlungsobjekten

Tab. 43

Mikulčice (o. Hodonin). Slovanské hradisko. Baptisterium u trojlodní baziliky. 1 — Profil příkopu (o. 633) pod stavbou; 2 — Zdivo čtvercové studny. — Slawischer Burgwall. Baptisterium bei der dreischiffigen Basilika. 1 — Profil des Grabens (o. 633) unter dem Bau; 2 — Gemäuer des quadratischen Brunnens.

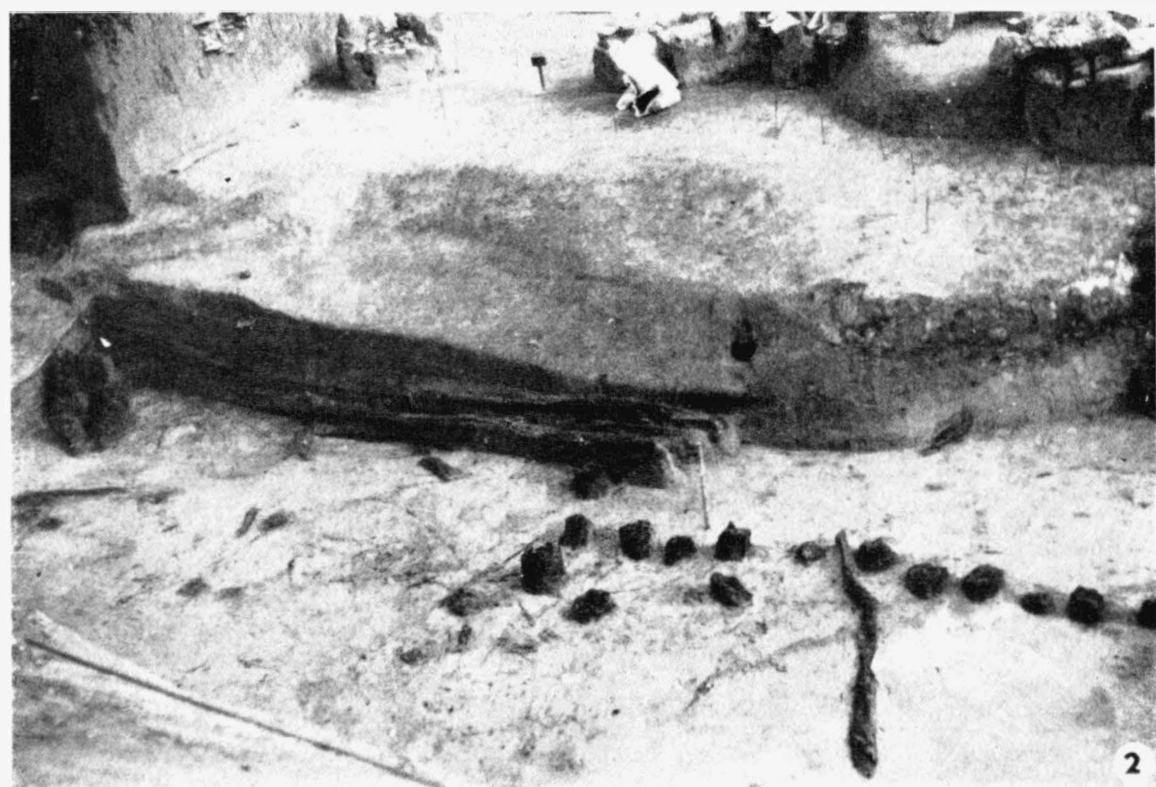
Tab. 44

Mikulčice (o. Hodonín). Slovanské hradiště, Sídliště ve čtvercích G-I/14-16. 1 — Objekt 652 s kůlovou konstrukcí a sídelní jámy zalité spodní vodou; 2 — Zbytky dřevěných trámů v požárovém horizontu pod pískovou úpravou podlahy. — Slawischer Burgwall. Siedlung in den Quadraten G-I/14-16. 1 — Objekt 652 mit Pfostenkonstruktion und Siedlungsgruben von Grundwasser überschwemmt; 2 — Überreste von Holzbalken in der Brandschicht unter der sandigen Herrichtung des Fußbodens.

Tab. 45

Mikulčice (o. Hodonin). Slovanské hradisko. Úpevnění na tzv. podhradí. 1 — Konstrukce kamenné hradby; 2 — Zbytky dřevěných komor za hradbou v jilovém bloku. — Slawischer Burgwall Befestigung auf der sog. Vorburg. 1 — Konstruktion des Steinwalles; 2 — Überreste von Holzkanmern in einem lehmigen Block hinter dem Wall.

Tab. 46

Mikulčice (o. Hodonín), Slovanské hradiště. Zbytky konstrukce brány a mostu. 1 — Celkový pohled; 2 — Průřezem v palisádě a bránu. — Slawischer Burgwall Überreste der Konstruktion der Pforte und Brücke. 1 — Gesamtansicht; 2 — Unterbrechung in der Palissade und die Pforte.

Tab. 47

Mikulčice (o. Hodonin). Slovanské hradisko. Výzkum říčního koryta pod hradbou. 1 — Celkový pohled; 2 — Zbytky dřev. — Slawischer Burgwall. Grabung des Flussbettes unter dem Wall. 1 — Gesamtansicht; 2 — Holzüberreste.